

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

SKOLSOCIONOM I GLESBYGD

Roll, team och ensamarbete

SW2227

Vetenskapligt arbete, 30hp, Avancerad nivå

Scientific Work in Social Work, 30 higher education credits

Institutionen för socialt arbete

Ht.2011

Författare: Maria Kjellgren

Handledare: Andreas Liljegren

Sammanfattning

Titel: Skolsocionom i glesbygd – Roll, team och ensamarbete

Författare: Maria Kjellgren

Handledare: Andreas Liljegren

Examinator: Staffan Höjer

Nyckelord: socionom, skola, kurator, Jämtland, ensamarbete, glesbygd

Studiens syfte är att beskriva och analysera socionomens arbete som skolkurator i glesbygdsområde samt att vara ensam socionom i elevvårdsteamet och hur detta påverkar den enskilda individen professionellt och privat.

Den teoretiska ramen belyser empirin genom Goffmans dramaturgiska perspektiv. Studien belyser socionomens roll på den scen som Goffman delat in som den främre och bakre arenan och hur kuratorerna finner strategier för att klara av det ensamma arbete det innebär att vara kurator i glesbygden.

Ett sätt att hantera sin roll innebär att man agerar i en av de tre följande karaktärerna: egenföretagaren, infiltratören och tuffingen.

I studien beskrivs hur socionomen härbärgerar den stress som finns i yrket; genom återhämtning – fysisk och psykisk, på den bakre arenan, backstage.

På scenen finns även andra aktörer så som elevhälsoteam, som även de agerar och påverkar det som sker på den främre scenen, frontstage.

Kuratorerna jobbar hårt med att positionera sig i förhållande till de övriga professionerna i elevhälsoteamet och för att få mandat att agera.

I analyser framkommer det att kuratorerna önskar en tydligare professionsroll/yrkesprofession och mandat att få agera vilket kan försvåras genom att idag är kuratorn den enda i elevhälsoteamet som saknar legitimation. Det finns även önskan om vidare/fortbildning, men detta ses som en organisatorisk fallgrop då chefen inte har samma utbildningsbakgrund som kuratorerna.

Ytterst är det kringflackande livet som socionomen på skolan anser vara den mest slitsamma delen av arbetet som kurator i glesbygd. Det finns en stor önskan hos de intervjuade kuratorerna att ha färre skolor att förhålla sig till och jobba på.

Abstract

Title: School social worker in rural areas – role, team and working alone [translated title]

Author: Maria Kjellgren

Supervisor: Andreas Liljegren

Assessor: Staffan Höjer

Key words: social worker, school counselor, Jämtland, working alone, rural

Purpose of this study is to describe and analyze school social work in rural area and being alone in social work at the school welfare/health team and how this affects the individual, professionally and privately. The theoretical framework highlights the empirical data through Goffman's dramaturgical perspective. The study highlights school social workers role on the scene as Goffman divided as the front and rear arena and how school social worker find strategies to cope with it alone work it takes to be a counselor in rural areas.

One way to handle her role involves acting in one of the following three characters: the self-employed, infiltrator and tough guy.

The study describes how the social worker harboring the stress in the profession; through recovery - physical and mental, on the back stage, backstage.

On stage there are other players such as student health team, which also acts and affect what happens on the front stage.

School social workers are working hard to position itself in relation to other professions in student welfare/health team and to have a mandate to act.

In the analysis, it appears that the school social workers want a clearer role profession/ occupation profession and mandate to act, which may be complicated by today is the only counselor in student welfare/health team lacking identity. There is also a desire for further/ continuing education, but this is seen as an organizational pitfall when the manager does not have the same educational background as school social worker.

Ultimately, it is the peripatetic life as a social worker at the school who is considered the most exhausting part of the work as a school social worker in a rural area. There is a great desire among the interviewed school social workers to have fewer schools to relate to and work on.

Förord

TACK

Informanterna, Er medverkan är helt ovärderlig för mig, utan er hade denna skrift inte kunnat komma till stånd. Tack för att ni deltagit med stort engagemang och villighet att berätta.

Andreas Liljegren, handledare, som hjälpt mig genom forskningsprocessens alla val och kval, kommenterat och givit värdefulla synpunkter – projektet har blivit en kunskapsresa – precis som jag önskade!

Staffan Höjer, examiner, som givit exceptionellt goda synpunkter och kommentarer för att jag kunnat slutföra arbetet och erhålla godkänd nivå på studien.

Jeanette Ivarsson, min fina vän och studiekamrat som hjälpt mig i rättning, innehåll och strukturarbete för att få till en slutgiltig och godkänd version. Tack för all uppmuntran och hjälp på vägen!

Arbetskamrater och chef, Åre kommun min arbetsplats – som med intresse deltar i mina ensamarbeten; i min roll som kurator och i mina studier.

Familjen för att ni alltid fått mig att arbeta så effektivt, allt för att missa så lite tid med er som möjligt. Tack för er oförtrutna uppmuntran, det betyder mest för mig i mina studier, arbete och liv.

*Tack för att Ni alla får mig att titta på mig själv
– professionellt och privat – i ensampositionen och i teamet.*

Innehållsförteckning

Sammanfattning	II
Abstract	III
Förord	IV
Innehållsförteckning	V
1. Inledning	1
Problemdiskussion	3
Syfte	3
Frågeställning	3
Disposition	3
2. Metod; Kvalitativa intervjuer; faror, fällor och förmåner	4
Ett dynamiskt arbete	6
Val av respondenter	7
Intervjuernas upplägg och genomförande	8
Att urskilja och benämna material	9
Etiska överväganden	10
3. Tidigare forskning	11
Historisk tillbakablick	11
Utbildning	13
Tvärfprofessionella team	14
Karriär	15
Arbetet	16
4. Teori	20
Socionom/Kurator	22
Professionellt – Privat	24
5. Skolsocionom i glesbygd	24
Scenbygge	24
Att vara i team – men ändå själv	26

Elevhälsans olika funktioner	27
Skolsociomomens framträdande – professionellt. Ensam front stage	30
Egenföretagaren; Balans-marknadsföring och tillbakadragenhet	35
Infiltratören	39
Tuffingen; Legitimitet och trygghet	42
Skolsociomomens framträdande-privat	44
Ensam – Back stage. Att vara personlig men inte privat	44
Återhämtning	46
Glesbygdens komplicerande faktorer	47
De utomstående/publiken	51
5. Avslutande reflektion och analys	52
Så här svarar materialet på frågeställningarna	52
Hur kan man då analysera materialet?	55
Förslag till vidare forskning	58
Referenser	59
Bilagor	
Bilaga 1 – Brev till informanter	61
Bilaga 2 – Intervjuguide	62
Bilaga 3 – Karta över Z-län	63

1. Inledning

Socionomen i skolan bedriver ett inspirerande psykosocialt arbete i ensamhet, på bortaplan, utan formellt mandat. Detta utan vare sig någon statlig legitimationstitel som skyddar kuratorns arbete, eller någon verksamhetsmässig insikt och kunskap som lokalt kan stärka professionen och rollen. Det blir därför upp till den enskilda kuratorn att finna angreppssätt och tillvägagångssätt för att skapa rutiner, kunskap och legitimitet för det arbete hon är satt att utföra. Således skapas ett informellt mandat byggt av traditionsbundenhet i roll och profession. Därför blir det en avgörande faktor för socionomen i skolan att skapa samverkans möjligheter, mötesplatser och forum för andra yrkesverksamma socionomer med liknande värderingar eller arbetsuppgifter. Dessa mötesplatser kan verka som rena professionsträffar, eller av mer privat karaktär i sammanhang där man möts på grund av professionella angelägenheter, men ändå knyter andra former av inställnings och erfarenhetsmässiga utvecklings- och tillhörighets egenskaper.

Skolsocionomen har i regel inte kuratorsarbetet som en, efter socionomutbildningen, ingångsanställning utan har genomgått anställning på någon eller några arbetsplatser. Ofta har dessa varit inom socialtjänsten. Detta ser socionomerna i skolan som ett bra lärosäte och en förutsättning för att klara den ensamma position som kuratorsjobbet på skolan innebär. För skolsocionomen ses det egna arbetet som kurator som en karriärsväg. Expertkarriären utkristalliserar sig och skolsocionomen håller sig på den inslagna banan. Åren på socialtjänsten är gjorda och med eftertryck förmedlas att de inte ämnar återvända dit. Vidareutbildning, fördjupande utbildning och kontakten med eleverna är det som ger näring till fortsatt arbete som socionom i skolan. Arbetet som socionom skulle kunna vara enbart ett yrke och en profession, men för kuratorerna i studien, är det en sammanflätning, ett ställningstagande – politiskt och värdegrundsmässigt -, vilket problematiserar skiljelinjen mellan privat och professionellt.

Arbetet som skolkurator är många gånger svårt och komplext. Det handlar om att se individen, gruppen och organisationen. Att arbeta förebyggande och ”katastrofutsläckande”. Det är bredden och ensamarbetets position som karaktäriserar socionomens roll på skolan. För att åskådliggöra hur rollen ageras har jag i studien valt att dela upp socionomens yrkesroll i tre; tuffingen, egenföretagaren och infiltratören.

För de allra flesta socionomer på skolan sker arbetet och rollagerandet i ensamhet. Skapandet av verksamheten, praktiken, och utövandet av denna gör skolsocionomen helt ensam.

Ensamarbetet utövas på bortaplan i ett pedagogiskt system, i pedagogernas ramar.

Min önskan med studien är att visa på hur detta ensamarbete påverkar socionomen i yrkesroll och privatliv samt belysa glesbygdens svårigheter och komplicerande faktorer. En av glesbygdens baksidor fick jag erfara under intervjuperioden då jag färdades drygt 215 mil för att genomföra intervjuerna.

Min ambition i studien är att belysa det arbete som socionomen gör på skolan, det som oftast benämns som skolkurativt arbete.

Studien gör inga anspråk på att i något sammanhang vara heltäckande för alla skolsocionomer, utan snarare en deskriptiv bild och belysning av de intervjuade kuratorernas arbete genom Goffmans dramaturgiska perspektiv.

I studien benämns kuratorns arbete på den främre regionen, arbetet; det professionella och den bakre regionen privatliv samt personlig sfär.

Kuratorn uppfattas göra sitt framträdande och spelar sitt spel till förmån för andra människor. Vare sig om kuratorn som presenteras är saklig eller sorglös, vidareutbildad eller inte kommer den kurator som innehar professionen att betraktas som den individ hon i stort sett är. Det vill säga en ensam aktör som med spänning, förväntan och oro går upp i sin professionsutövning. Liljegren (2008) beskriver också att socionomen på skolan möter professioner, vilka har starkare samhällelig ställning, så som psykolog, läkare, lärare och sjuksköterskor. Liljegren (ibid) skriver att endast lärare är undantaget, eftersom de andra professionerna har en statlig legitimation som skyddar deras yrkesutövning. Dock bör påpekas att så är inte fallet i dagsläget, då även behöriga lärare erhåller denna typ av legitimation. Därför hamnar socionomen på skolan i ett ännu mer distanserad och svagare yrkesmässig ställning.

Min egen känsla av sammanflätningen professionellt och privat har ökat genom åren. Mina värderingar, empati och livsinställningar blev viktiga att förhålla sig till och ”leva sant” oavsett om det var arbete eller privatliv.

Tankarna har därför alltid funnits hos mig kring ensamarbetet, professionen och det privata, men fanns det andra som kände likadant och hade samma erfarenheter?

I samband med masterutbildningens vetenskapliga arbetes utformning tog temat och frågan fart. När såväl intresset väckts på allvar såg jag ensamarbetarna överallt och det blev talbart för många, socionomer och andra professioner.

För mig har det varit viktigt att genomföra och producera en studie som känts nära, viktig och betydande för mig. Det gör frågan om ensamarbetet och skolsocionomens roll. Den inkluderar mig till fullo.

Problemdiskussion

Genom den nya skollagen (2010:800) har socionomens inträde i skolan i form av kurator blivit lagstadgad verksamhet. Under många år har dock verksamheten bedrivits ute på skolorna, oftast i det tysta. Som socionom värnas varje individs rätt till bra bemötande, utveckling och växande – fysiskt, psykiskt och socialt. Hur elevvården är organiserad ser olika ut på arbetsplatserna och i kommunerna. Hur den organisationen är strukturerad är av mindre relevans för min studie. Ingen av de kuratorer jag har intervjuat i studien har en kuratorskollega verksam på samma skola, skolstadie eller upptagningsområde. I detta fenomen finns det som jag har valt att undersöka, nämligen socionomen i skolans ensamarbete och vilken effekt det får på yrkesliv och privatliv.

Syfte

Uppsatsens syfte är att beskriva och analysera socionomens arbete som skolkurator i glesbygdsområde samt att vara ensam socionom i elevhälsoteamet, och hur detta påverkar den enskilda individen professionellt och privat.

Frågeställningar

De frågeställningar som formulerats utifrån syftet är:

- Vilka personliga egenskaper och karaktärsdrag är värdefulla i yrket som skolkurator?
- Vilken grundutbildning och eventuell vidareutbildning behövs för att på ett professionellt sätt kunna arbeta som skolkurator?
- Vilken påverkan har arbetet som skolkurator på det egna privatlivet?
- Hur ser skolkuratorernas erfarenheter ut av att vara ensam socionom i ett tvärprofessionellt team?

Disposition

I kapitel två tar jag upp ämnen som berör metod och urval. Kapitel tre är en redovisning av tidigare forskning och ger ett axplock ur det kunskapsläge som finns kring skolsocionomen. Kapitlet är uppdelat i fyra underrubriker; historisk tillbakablick, utbildning, karriär och arbetet. Kapitel fyra består av teorigenomgång och sätter ljuset på socionomen i skolans position och roll utifrån Goffmans dramaturgiska perspektiv och där du som läsare blir guidad in i en föreställning om socionomen/kuratoren professionellt och privat. Det hela utspelar sig

med scenbygge, team, framträdande och de utomstående, publiken. I kapitel fem beskrivs den empiri jag utgått ifrån. Denna inleds med skolsocionomen i glesbygdens scenbygge där geografiska avstånd, många skolor att tjänstgöra på och flera olika samverkansparter påverkar det arbete som skall utföras och rammar/scener som skall skapas. Därefter görs inträdet på skolan, att vara i team med elevhälsans olika funktioner, men ändå själv. Det blir ett framträdande och inblick både frontstage och backstage. Tre rollkaraktärer utkristalliseras; Egenföretagaren, Infiltratören och Tuffingen. I det ensamarbete som utförs, oavsett vilken rollkaraktär som tas, utför socionomen ett belastande arbete, därför avslutas kapitel fem med en beskrivning av det stöd som kuratorn får av de utomstående/publiken och hur återhämtningen sker.

I kapitel sex behandlas avslutande reflektioner samt förslag och uppmuntran till vidare forskning.

2. METOD

Kvalitativa intervjuer – faror, fällor och förmåner

Widerberg (2002) belyser kvalitativ forskning som ”min chans”! Chans att genom ett utforskande och reflekterande förhållningssätt både till mig själv samt forskningsrelationen lägga grunden för kunskapsutveckling.

Kvale (1997) beskriver syftet med kvalitativa forskningsintervjuer; ”Den kvalitativa forskningsintervjun har som mål att erhålla nyanserade beskrivningar av olika kvalitativa aspekter av den intervjuades livsvärld...”(1997:117).

Intresset ligger i den kvalitativa forskningstraditionen att öka förståelsen för hur socionomen i skolan upplever och tolkar sin verklighet i och utanför skolan (Backman 2008). Tillvägagångssättet för hur detta reflekterande, förklarings och insiktssökande arbete har gått till kan ses under rubriken; Intervjuernas upplägg och genomförande.

Hermeneutik betyder att tolka, översätta, förtydliga, klargöra och utsäga det som är essensen i frågan. Widerberg (2002) omnämner de grundantaganden som gör ryggraden i den hermeneutiska vetenskapsteorin och analysmetoden:

- Mening skapas, framträder och kan bara förstås i ett sammanhang eller en kontext.
- I all tolkning och förståelse är delarna beroende av helheten och omvänt.

- All förståelse förutsätter eller bygger på någon typ av förförståelse, dvs. de ”glasögon” – den referensram, teori och liknande – genom vilka vi betraktar ett fenomen.
- Varje tolkning föregås av vissa förväntningar eller förutfattade meningar.

Detta är en studie som är inspirerad av ett abduktivt förhållningssätt. Abduktionen bygger på (Sohlberg & Sohlberg, 2008 s.130) att göra slutledningar utanför den snäva ram som annars gäller i logistisk mening. Det jag har gjort är intervjuer och den abduktiva slutledningen handlar då om att formulera de villkor som gäller för att göra observationen begriplig, att skapa abstraktioner som skapar sammanhang och ger begriplighet till empirin.

Widerberg (2002) påtalar att genomförandet av intervjuer generellt sett är bundet till personkemi, men även personliga egenskaper; inlärd och upptränade färdigheter av mer hantverksmässigt slag. För mig var kvalitativa intervjuer en metod som ligger nära det terapeutiska arbete jag dagligen utövar. Intonationer, pauser, mimik och rörelser går dock förlorat i skriven text.

Widerberg (2002) fick mig också att reflektera över det som hon kallar för minnesbilder, det vill säga det som jag själv för med mig in i intervjun som kan komma att påminna mig om egna minnen från t.ex. en gammal kollega/chef där jag kan se likheter och skillnader gällande hur vi hanterar, talar om och uppfattar ensamarbete.

Svensson och Starrin (1994) beskriver tillvägagångssättet för kvalitativa intervjuer på följande sätt enligt nedanstående punkter:

- Frågorna måste ställas en i taget. Intervju – inget samtal.
- Ledande frågor skall inte ställas
- Värdera inte svaren
- Sammanfatta
- Motivera informanten att berätta

I dialogen – intervjun – skapas ett klimat av tillit och bekräftelse. Detta gynnsamma samspel är en stor förmån som intervjuare att få ta del av. Intervjun är ett unikt möte mellan två människor. Det behövdes mycket små ansträngningar för att motivera informanten att berätta, men med tonfall, följdfrågor och ett visat intresse från intervjuaren uppstod en interaktion och ett samspel där informanten uppfattades att med glädje vara motiverad att berätta.

Enligt Widerberg (2002) finns det stora skillnader mellan hermeneutiker gällande synen på förutsättningarna i tolkningsarbetet. En falang hävdar att man måste känna till författarens

intentioner och kunna leva in sig i dem för att kunna delta och tolka texten. Andra hävdar motsatsen. Att undersöka det man haft för avsikt att undersöka innebär hög validitet (Thuren 2007). Min utgångspunkt har självfallet varit att hålla validiteten mycket hög. Men detta har ibland varit svårt under intervjuernas gång då både jag och informanterna ibland halkat in på oplanerade och oväntade områden. Att omgående återgå till intervjumall, syfte och frågeställningar samt att återuppta tråden med adekvata frågor har varit ett sätt att återta validiteten (Kvale 1997).

Resultatets pålitlighet och huruvida kunskapen tagits fram på ett tillförlitligt sätt innebär reliabilitet. Tolkning av materialet skulle kunna sett annorlunda ut om någon annan genomfört intervju och analysarbete. Jag tror dock inte att utfallet skulle skilja sig dramatiskt, men nyansskillnader skulle naturligtvis skönjas. Även valet av teorier skulle kunna sett annorlunda ut, dels om jag själv valt andra teorier i mitt analysarbete men även om någon annan gjort analysarbetet med andra teorier.

För att säkerställa reliabiliteten under studiens gång har jag valt att på ett uttömmande och transparent sätt beskriva förutsättningar, metod, tidigare forskning – eller avsaknad av tidigare forskning-, samt hur intervjuer och analysarbete har gått till. Allt för att undanröja eventuella oklarheter för läsaren (Sohlberg & Sohlberg, 2008).

Uppsatsen gör inga anspråk på att empirin skall vara generaliserbar för alla skolsociologer, den beskriver enbart exempel på hur frågan har besvarats. Däremot är det min yttersta avsikt att dela med mig genom att vara transparent, genomskinlig, och att det skall gå att följa hur jag arbetat, vad jag kommit fram till samt att det går att granska.

Ett dynamiskt arbete

Grunden för den kvalitativa intervjun är en fråga som behöver besvaras; varför skall intervjun göras? Vad skall intervjun besvara? Därför gjordes initialt en problemanalys, en precisering, avgränsning och prioritering av frågeområdena, vilka skrevs i ett förslag till intervjuguide. Dessa reviderades från initialt fem mycket brett hållna frågeområden, till mer precisa och konkreta två; yrkesmässiga strategier samt privata strategier (Bilaga 2, s.62). Därefter gjordes en arbetsplan och en detaljdispositon, vilken initial inriktades till att sätta mig in i litteratur som fanns att tillgå i ämnet skolkurativt ensamarbete. Det visade sig vara ett relativt generellt hållet material, med avsaknad av precis relevans till frågeområdet.

En kritisk granskning gjordes av intervjuguiden och disponeringen av tid gällande de intervjuer som skulle genomföras. En provintervju genomfördes på en vän med stor erfarenhet

av ensamarbete, dock ej socionom. Den fråga som då lades till var om personliga egenskaper för att kunna, orka och stå ut i ensamarbetet.

Val av respondenter

Initialt skickades brev till 26 stycken socionomer verksamma i Jämtland och Härjedalens kommuner, Z-län. För att få ett hanterbart och validt material till studien upprättades en prioriteringsordning kring vem som skulle intervjuas. I rapporten görs inga anspråk på att materialet skall vara generaliserbart, men det har gjorts insatser för att få en spridning i materialet, variation i åsikter för att få tag på komplexiteten som kan finnas i kön, ålder, geografisk lokalisering. Vidare gjordes en avgränsning i antal intervjuer som skulle göras, en socionom i skolan per kommun, totalt åtta stycken, Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokomb, Ragunda, Strömsund, Åre, Östersund.

Fokus lades på att minst sex (6) och högst tio (10) respondenter skulle medverka i studien. Om urval sedan skulle komma att behövas göras skulle minst en socionom från varje kommun finnas representerad, totalt åtta kommuner. Därefter skulle en könsfördelning komma att prioriteras, det vill säga att manliga socionomer skulle ha företräde till intervju. Som sista strategi för att få en tillräckligt stor urvalsgrupp skulle flera socionomer verksamma som skolkuratorer från central kommunen Östersund komma att bjudas in.

Omedelbart efter brevutskicket kom responsen. Flertalet ville medverka i studien.

Intervjuerna utgör tillräckligt mycket material för att analysera reflektioner och tankar hur informanterna förhåller sig till ämnet, sig själv, teamet och att spela på bortaplan.

Undersökningen bestod i kvalitativa intervjuer med åtta skolkuratorer, sju kvinnor, en man. Widerberg (2002) talar om forskningsrelationen som en könsrelation. Att båda parter i de flesta fall var kvinnor kan bidra till att en relation etableras snabbare och genom en typ av närhet som förväntas mellan kvinnor. Widerberg (ibid) fortsätter detta resonemang med att det inte bara handlar om kön utan också om erfarenhet och profession. En gemensamhet och möjlighet att spegla sig i varandra med samma kön, upparbetad kompetens och profession leder till en känsla av att samhörighet skapades kring ”vi vet vad vi talar om”. Den manlige kuratorn i materialet ansåg sig ha mer gemensamt med socionomkvinnor än män som till exempel kör skotare i skogen. Att samhörigheten inte ligger i könet utan mer i de senare, kompetens och profession.

I genomsnitt har de intervjuade kuratorerna minst tio år inom professionen. Flera av dem har arbetat längre inom socialt arbete, någon har kortare socialarbetarkarriär men är då äldre i ålder.

Vid benämning av kuratorernas utsagor i citat nämns inga namn. Orter benämns "orten" trots att flera byar, samhällen och central-kommunens orter finns omnämnda. Detta i en ansats att göra arbetet avidentifierbart gentemot respondenten och dess kommun, skola och tillhörighet. För att underlätta och göra texten följsam har alla informanter avidentifierats. Alla informanter har påtalat att de kan stå för sina uttalanden och åsikter samt att de inte räds att kunna bli igenkända. Etiska överväganden har gjorts generellt kontinuerligt. Dessutom har det också påtalats till specifika respondenter, där det tydligt i empirin går att utläsa vilken socionom som skulle gjort vilket uttalande. Dessa individer har lämnat sitt samtycke.

Intervjuernas upplägg och genomförande

Studien bestod av åtta intervjuer med socionomer verksamma som skolkuratorer. En semistrukturerad intervjuform användes. En intervjuguide gjorde att frågeteman med frågor ställdes till alla informanter och frågorna hade öppna svarsalternativ. Respondenterna tilläts prata helt fritt kring frågorna.

Frågorna kom inte alltid i "rätt" ordning, intervjuerna var i detta avseende flexibla. Med intervjuguiden (bilaga 1) som stöd såg jag till att alla frågor och teman blev besvarade. Intervjuguiden fanns som strukturell mall för temana inom ämnesområdet. Denna delvisa ledningen innebär att chanserna ökar att ge informanterna lika möjligheter att svara på och ha åsikter om samma frågor. Intervjuformen användes eftersom fokus på undersökningen var relativt tydligt. Innebörden av detta är att jag som intervjuare, till viss del, styrde intervjuerna. Under intervjuförloppet har intervjuguiden kommit att förändras, men endast i ringa omfattning och med små korrigeringar.

Intervjuerna bandades, vilket var i förväg uppgjort och godkänt/medgivet. Ingen grovtranskribering gjordes utan istället transkriberades intervjuerna ordagrant. Vid transkriberingen kan tydligt märkas att jag i den första intervjun pratar mycket och relativt ofta släpper fokus på frågan och det tema som processas just då i intervjun. Under följande intervjuer blir jag mer och mer specifik och saklig i de uttalanden och det småprat som sker före, under och efter intervjun. Att genomföra intervjun tog mycket energi i fokus och närvaro. Någon intervju transkriberades endast någon timma efter intervju tillfället och andra dagen efter. Intervjun tog mellan 1-1,5 timma i anspråk. Transkriberingen genomfördes med

föresatsen och ambitionen av att vara så exakt som möjligt, men med ett begripligt skriftspråk. Istället för ”ja” skrevs ordet ”jag” ut i sin helhet. Skratt eller tydliga gester och mimik skrevs ut och sattes inom parantes. Enligt Kvale (1997) är detta mer betydelsefullt vid psykologiska studier. Pauser av längre karaktär skrevs ut med tre punkter, (“...”). Jag valde att göra på detta sätt, då intervjuerna transkriberades i sin helhet och jag ville få med intoningar och skiftningar som skulle kunna vara av värde till empirin.

Sex intervjuer ägde rum i respektive kurators hemkommun, de flesta i kommunhuset, i ett neutralt samtalsrum. En intervju gjordes i kuratorns hem och den sista, gjordes per telefon på grund av praktiska omständigheter och antydan till tidsbrist. Detta kan troligen påverkat kvalitén på intervjuerna, i synnerhet telefonintervjun. Valet att ta med denna intervju berodde på att alla kommuner skulle vara representerade, men också på innehållet i intervjun.

Alla intervjuer bokades upp i maj, vilket senare visade sig vara problematiskt; en kurator hade glömt av sin intervjutid i augusti och en annan hade inför sin septemberintervju slutat sin anställning. I det fallet bistod den avträdas kuratorskollega med snabba ombokningar och arrangemang så att intervjuen kunde genomföras. Resultatet kan ha påverkats av detta. Min övertygelse är att värdet av att kunna genomföra intervjuerna var så stort att det inte fick hindras av eventuella hinder. Ett sådant hinder hade varit att boka om, informera och återkomma vid senare tillfälle (och då kanske inte varit möjligt att genomföra). Detta bör dock tas i beaktande.

Att urskilja och benämna material

Ett intensivt och mödosamt arbete har gjorts för att benämna och kategorisera allt insamlat material. Den teoretiska referensramen finns till för att redogöra för de viktigaste begreppen inom ämnesområdet och ge läsaren en fördjupad bild och ökad förståelse för ämnesområdet. Backman (2008) ger en mycket sammanfattande instruktion gällande forskningsrapporten; först måste man läsa på – sedan måste man skriva på.

Ur den insamlade empirin har gjorts teoretiska kopplingar, vilket skapade nya struktureringar och analystrådar av den samma. Genomgången av empirin blir på detta sätt en kontinuerlig process; teori och analys av empiri sker parallellt och i växelverkan med varandra. På detta sätt har tankebanorna gått i cirklar för att precisera och formulera den ytterst intressanta forskningsfrågan och analysera materialet utifrån denna. Analysen sker med hjälp av lämpligaste teorin och relevantaste empirin. Benämning av materialet tog fart under och efter intervjuerna. Vid benämning och analyserandet av intervjuerna använde jag mig av

olika sökord. Några hade jag med mig inledningsvis och några uppstod när materialinsamlandet pågick, transkriberades och "låg vilande i mig". Elevhälsoteam, bortaplan, ensamarbete, kvalitetssäkring, privata strategier och yrkesmässiga strategier var några av dessa "sökord" eller teman. Dessa står också i relation till intervjuguidens frågor och har därför på så sätt också orden följt som en röd tråd, benämnts, besvarats, skrivits och analyserats.

Första steget i analysarbetet av intervjuerna var att sortera i materialet. Den första sorteringen blev grov och centrala variabler utkristalliserade sig. Det blev teman som hämtades ur det empiriska materialet. Detta kallar Widerberg (2002) för ett empirinära förhållningssätt. Detta förhållningssätt kombinerades med att belysa teori och begrepp via empirin, ett så kallat teorinära förhållningssätt. Jag började skriva en empirinära analyserande text och ganska snart såg jag en helhetsbild som blev viktig att förmedla. Allt hängde inte ihop, men trådarna började ta form och bilda en enhetlig väv. Jag reflekterade över samband mellan olika teman och rubriker och försökte få väven att bli tätare, tydligare och mer nyanserad, att allt skulle passa in och så lite som möjligt "falla utanför". Använde mig senare av Goffmans (2007) teori för att arbeta fram kopplingar och struktur för empirin.

Socionomen i skolan är ett vagt beforskat område. Det har varit svårt att finna tidigare, för ämnet, adekvat forskning. Publikationer, vetenskapliga tidskrifter och artiklar har sökts genom LIBRIS sökmotor, Academic Search Elite, en databas som täcker in akademiska ämnen, tidskrifter, vara fulltextformat så långt tillbaka som till 1985 (Backman 2008). Sökorden, både engelska och svenska, som använts har bland annat varit; kurator, skolkurator, socionom i skolan, ensamarbete, glesbygd, social worker, school counselor, School Social Work, rural. Jag har satt mig in i den litteraturen som finns och är direkt kopplad till aktuell studie, men har också med stor ansträngning försökt bredda och vidga det mer specifika till mer generellt hållen litteratur. Dock utan några avsikter med att ge en generell bild av allt skolkuratorivt arbete. Detta redogörs för i kapitel tre; tidigare forskning.

Studien belyser socionomen i skolans ensamarbete och vilka effekter det får på yrkesliv och privatliv. Den gör inte några anspråk på att generalisera och skapa någon enhetlig bild av hur skolsocionomen i allmänhet känner för ensamarbetets påverkan. Studien har för avsikt att belysa de intervjuade skolsocionomernas roll och ensamarbetet med ljus från Goffmans teori.

Etiska överväganden

Av tjugosex tillfrågade kuratorer medverkade åtta i studien. Dessa åtta är nästan alla ensamma i professionsavseende i sin kommun. Denna aspekt lyftes initialt med respondenterna så att de

inte på något vis skulle känna sig utsatta eller behöva lägga band på sig att inte kunna/våga beskriva sin verksamhet, professions- förmåner och dilemman. Därmed gick öppenhetskravet (HSFR) noga igenom. De intervjuade informerades också om deras möjlighet att, när som helst, avbryta delaktigheten i studien enligt självbestämmandekravet. Samtycke om deltagande skedde skriftligen. Vid intervjutillfället försäkrades de intervjuade konfidentitet. Detta uttryckte flera som ett ”icke-existerande” problem utan kunde framträda med namn och person, vilket jag tillbakavisade.

Det inspelade materialet har efter transkriberingen raderats. Kravet om autonomi, det vill säga att intervjuerna endast får användas till denna studie har också informerats om.

Vidare har etiska överväganden gjorts utifrån min egen position och inkludering i temat. Jag är själv socionom med vidareutbildning. Jag har gjort ”socionomkarriär”, lämnat år av olika sorters psykosocialt arbete bakom mig för att fördjupa mig i skolpsykosocialt arbete. Jag bor och lever i en liten kommun i Jämtland där jag också är yrkesverksam. Till övervägande del överensstämmer denna schablon på mig och de intervjuade.

Initialt trodde jag inte att detta skulle ha så stor betydelse, men jag har, desto längre skrivandet pågått, förstått att jag är uppslukad av tankarna på de teman, infallsvinklar och fokus denna studie har. Om det är en förmån eller fälla är upp till var och en att bestämma. För mig är varje medvetenhet en öppning och innebär att jag inte behöver låsa mig i någon av polariseringspunkterna bra eller dåligt, utan bara konstatera det faktum att det har en påverkan på studien.

3. Tidigare forskning

Historisk tillbakablick

Bronstein et al (2011) och Huxtable (2010) har genom internationella studier visat på att man har kunnat se skolsocialt arbete så tidigt som på 1890-talet. Huxtable (2010) visar på att skolkuratorsfunktionen funnits i över hundra år och finns nu i mer än fyrtio länder. Arbetsuppgifter och metoder har varierat genom åren och man kan även idag se skillnader i uppgifter och metoder, men även i kulturella och nationella förutsättningar.

Volontärsarbete utfördes initialt av kvinnoklubbar i USA vilka stod för mat och fritid för fattiga grupper av barn. Vidare hjälpte kvinnorna immigranter att anpassa sig till sitt nya land. Man deltog också i juridiska processer och värnade barns rättigheter. 1913 anställdes den första betalda skolsocialarbetaren i USA (Bronstein et al 2011). Det var då en utvidgad lärartjänst som använde sig av metoder i socialt arbete. Denna första roll har utvecklats och

förändrats drastiskt. Idag har de flesta skolkuratorer i USA Master degree (MSc) i socialt arbete (Huxtable, 2010).

De första kuratorsbefattningarna i svenska skolan inrättades i Göteborg 1942 och i Stockholm 1943. Man arbetade då efter skoltidens slut med hjälpbehövande ungdomar. I en skolutredning 1947 beskrivs verksamheten som lyckad och beslut togs om att införa kurativt arbete även på skoltid (SOU 1947:11, s. 35-38).

Redan 1947 ansågs gränsdragning mellan skolsköterska och skolkurator som problematisk då de hade överlappande rådgivande, stödjande och sociala arbetsuppgifter. I skolöverstyrelsens direktiv finns klara indikationer att skolkuratoren är underställd skolläkare och skolsköterska. (Skolöverstyrelsen 1947, s.56-60).

1953 presenterades en omfattande analys av utbildningsbehovet och kompetensinriktningen. Man ansåg då att skolkuratoren behövde examen från ett socialinstitut med inriktning inom ”psykologisk-mentalhygienisk” inriktning och kunskap (Skolöverstyrelsen 1953, s.9).

Under initieringsperioden av yrket fastslogs flera olika viktiga kunskapsdomäner; pedagogik, psykologi och socialt arbete.

År 1961 bildades föreningen för Sveriges skolkuratorer, vilka formulerat etiska riktlinjer, professionsbeskrivningar samt har ett internationellt samarbete (www.skolkurator.nu)

Ur ett skolkurativt historiskt perspektiv beskriver Backlund (2007) att från och med 1969 års läroplan blev kuratorn skolans sociala experter. Fokus lades då på kuratorn att vara en länk mellan barn, förälder och skola, en funktion dit man kunde vända sig för råd och stöd och som också var en brygga mellan sociala institutioner och myndigheter.

Under 1970-talet intensifierades diskussionen om kuratorns arbete i skolan. Sociala frågor i skolan var allt mer aktuella; integration, mobbning och psykosocial hälsa och trivsel (Larsson 2010). I skolöversynen 1972 anges fem olika områden som centrala för kuratorsfunktionen; rådgivning och information, kontakt med skolpersonal, hem och andra myndigheter, utredningar, sekreteraruppdrag och föredragning i konferenser och administrativa uppgifter (Backlund, 2007).

I SOU rapporten 1974:53 har man förflyttat och förfinat beskrivningen i det statliga styrdokumentet ytterligare och säger nu att skolkuratorns profession framstår att allt mer handla om en person som står utanför skolsystemet och som kan jämka samman olika parter, uppfattas som neutral men som i viss mån verkar för förändringar inom skolan genom attitydpåverkan (Backlund 2007).

Därefter förfinas preciseringen ytterligare och den svenska skolkuratoren sägs senare ha två ursprungliga funktioner (ibid); den ena mer inriktad mot service och stöd till högre läroverks

äldre och mer bemedlade elever med studie- och yrkes vägledande uppgifter, den andra är mer riktad mot folkskolan, hjälpklassernas elever som en mer disciplinerande inriktning med nära koppling till barnavårdsmyndigheterna.

I jämförelse med skolpsykologerna, som fick statligt inrättade tjänster, har skolkuratorsarbetet byggts underifrån (Larsson 2012).

1978 säger skolöverstyrelsen (Skolöverstyrelsen, 1978) att grundkompetensen för att anställas som kurator skall vara socionom.

År 2009 fanns det, omräknat i heltidstjänster, 1535 skolkuratorer i Sverige (www.skolverket.se). Enligt Huxtable (2010) finns 20 000 skolkuratorer i USA. I de nordiska länderna startade skolsocialt arbete mellan 1940-1970. Finland, Norge, Danmark och Island har färre antal skolkuratorer i förhållande till elevantal, men innehållet i arbetsuppgifter och metoder är det samma som i Sverige. De flesta länder kräver universitetsutbildning i socialt arbete (Huxtable, 2010).

Utbildning

Socionomutbildningen anses som en grundförutsättning för anställning. Elevvårdsutredningen *Från dubbla spår till elevhälsa* (SOU 2000:19 s.53) föreslog en ettårig vidareutbildning för socionomer, ”socialt och kurativt arbete inom skolan”. Även SSR framhåller att en påbyggnadsutbildning bör finnas (Akademikerförbundet SSR). Detta tyder på en viljeriktning mot fördjupnings-, fort- eller vidare utbildning för skolkuratorer.

I Sveriges skolkuratorers yrkesbeskrivning (2012) påtalas att grundkompetens oftast är socionom. Den professionella kompetensen omfattar kunskaper i beteende, samhällsvetenskap, socialt arbete, psykologi, socialt förändringsarbete, statsvetenskap samt socialrätt och juridik. Professionella fördjupade kunskaper om bland annat mänskligt beteende, sociala system och samtalsmetodik är en förutsättning för skolsocialt arbete (Sveriges Skolkurators Förening 2012 – Yrkesbeskrivning). Det skolsociala arbetets nya fält är att det skall vara evidensbaserat. Speciella kurser/kursplaner vid socionomutbildningarna med inriktningen skolsocialt arbete skulle öka uppmärksamheten och ge ökad betydelse för den flernivåpraktik den är (Berzin & O’Connor 2010). Skolsocialt arbete bör finnas som en magisterutbildning anser Akademikerförbundet SSR (Policy för skolkuratorer, 2011).

Läkare, psykologer och sjuksköterskor har legitimation (Liljegren 2008, s. 13).

Numer finns lärarlegitimation, vilket enligt Backlund (2007) gör att kuratorn inte bara är ensam i sin utbildning och profession utan omgärdas också av människor som kan utföra liknande uppdrag. Dessa har starkare professioner i det avseendet att de är fler till antal, är

legitimerade och har tydligare egna teknologier/uppgifter vilka bara tillfaller deras profession. Socionomauktorisering finns sedan 1998. Akademikerförbundet SSR påtalar att man bör se socionomauktoriseringen som en del i aspekten kvalitetssäkring (Policy för skolkuratorer, 2011).

Tvärprofessionella team

Thylefors (red, 2007) påtalar att tvärprofessionella team måste innehålla yrken som tillerkänns status för en egen profession och tar upp några av de viktigaste kraven för detta:

- Monopol på en specialiserad, forskningsbaserad kunskap som endast är tillgänglig via en viss formaliserad utbildning,
- Yrkesmonopol som garanteras via en legitimering,
- Kontroll över forskningen och kunskapsproduktionen,
- En yrkesetik som oftast inbegriper en form av altruism med starka inslag av oväld och tjänst för det allmännas bästa,
- En utvecklad kåranda och en yrkesorganisation endast öppen för medlemmar med den formella utbildningen,
- Självständighet.

Läkare och psykologer är därmed självklara professioner. Sjuksköterskor, socionomer är i ett skikt mellan och åtföljs tätt av semiprofessionella, vilka är lärare. Paraprofessionella betraktas yrken som vårdare, skötare, undersköterskor och behandlingsassistenter.

För många organisationer, däribland kommunala skolsystem, byggs team runt fyra hörnstenar: medicinsk, psykologisk, pedagogisk och sociala yrken (Thylefors, red 2007).

1998 bemyndigades stadsrådet Ylva Johansson att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att kartlägga elevvårdens och skolhälsovårdens verksamhet och funktion samt överväga lämpliga åtgärder i syfte att höja verksamhetens kvalitet och effektivitet. I mars 2000 överlämnades betänkandet ”Från dubbla spår till elevhälsa, i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling” (SOU 2000:19). I elevvårdsutredningens slutbetänkande slås fast att det som tidigare hette elevvård samt skolhälsovård bör benämnas Elevhälsa. Elevhälsan skall vara tillgänglig för frågor, rådgivning och stöd för elever, föräldrar samt arbetslag, lärare och skolledning. Elevhälsoteam är de professioner som arbetar tillsammans i elevhälsan. I elevvårdsutredningen Från dubbla spår till elevhälsa (SOU 2000:19) utvecklas tankegångar som sedermera vinner laga kraft i skollagen (2010:800):

Elevhälsan skall omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser... För medicinska, psykologiska och

psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator (SFS 2010:800, kap2 § 25).

Backlund (2007) talar om ”pusselideologi” där olika kunskaper förväntas passa ihop. Att det inte finns några tydliga gränser mellan elevhälsoteamets professioners olika funktioner, samtidigt så vill de hålla sig till sina egna kunskapsområden och inte klampa in på varandras revir. Elevvårdsutredningen påpekar uttryckligen att ”skolkuratoren arbetar med stödsamtal, rådgivning, psykosocial behandling med elever och föräldrar samt med handledning och konsultation för lärare” (SOU 2000:19, s.216).

Karriär

Skolkuratort arbete är benämningen för det arbete socionomen utför på skolan innefattande centrala delar i uppdraget så som individkontakter, samverkan, gruppverksamhet, etc. Begreppet socionomkarriär kan enligt Kullberg (2011) definieras som individens bana genom livet för att tillfredsställa fysiska, psykiska och sociala behov och önsningar. I en snävare mening syftar karriär på en rörelse i yrkeslivet. Enligt Kullberg (2011) ses kuratorsarbetet som en eftertraktad karriärsväg för socionomen, trots att detta är en karriärsväg som inte ger någon ökad formell auktoritet utan snarare en fördjupad kunskap och professionell skicklighet.

Kullberg (2011) använder sig av benämningen expertkarriär, där stabilitet är ett nyckelord och syftar på att man fortsätter på inslagen väg. Det största arbetsområdet för socionomer är enligt Kullberg (ibid) socialtjänst eller annan myndighet. Andelen sjunker sedan i takt med arbetade år och är således ett ingångs- och genomgångsområde för socionomen. Den andra största gruppen är hälsa- och sjukvård, följt av skolan som tredje största arbetsområde. Enligt Kullberg (ibid, Tabell 1) är efter fem år efter socionomexamen andelen 4 % anställda i skolan samt efter 15 års erfarenhet 9 % skolsocionomer.

Akademikerförbundet SSR gjorde hösten 2005 en enkät till 480 skolkuratorer via e-post. Svarefrekvensen var 65 %, 294 skolkuratorer. Enkäten visar bland annat att skolkuratorns arbete är till 57 % ensamarbete och 25 % teamarbete, resterande 18 % uppger annat. Hälften av kuratorerna tjänstgör på en skola, 18 % på två, 9 % resp. 8 % på tre resp. fyra skolor och 15 % på flera skolor (www.akademssr.se).

I heltidstjänster fanns 2009 cirka 1700 skolkuratorer anställda i Sveriges olika skolformer (www.skolverket.se).

Arbetet

Skolkuratorns yrkesroll och insatser påverkas av skolkuratorns tillgång till introduktion som nyanställd, möjlighet till omvärldsbevakning, tillgång till professionellt nätverk och yrkesmässig handledning. Till detta krävs också handledning (Policy för skolkuratorer, 2011). Berzin och O'Connor (2010) belyser skolsocialarbetarens utökande av möjligheter att ge student-/elevservice, samhällsinsatser och aktiviteter. Resultaten indikerar att skolkuratoren hjälper och hänvisar elever till servicemöjligheter; förebyggande- och främjandeprojekt och verksamheter. Där bistår de med att skapa broar mellan individ, jämnåriga, yngre, vuxna och samhället. Skolkuratorerna observerade att ungdomar som deltog i verksamheten utvecklade mer individuellt skyddande och förebyggande faktorer så som självkänsla, vänskap och förtroende. Ungdomarna som upplevde genuina band och relation med skolkuratoren kände sig mer bekväma att vända sig till honom/henne vid kriser. Resultaten föreslår att integrera ungdomsutveckling och ungdomskultur i skolsocialt arbete. Detta kan bidra till förändrade uppförande/beteende interventioner och support/stöd system. Skolkuratorerna såg att när man mobiliserade elever till att hjälpa (inte bara bli hjälpta) ökade tillfredsställelsen, självförtroende, motivation och ansvar. Ungdomen får den kraftfulla känslan av att vara något bortom dem själva. Istället för att vara expert på ungdomens beteende, svårigheter eller problem bygger skolkuratoren och barnet/ungdomen ett samarbete som lyfter fram styrkor, förmågor för att bygga upp egen kapacitet och uppgifter. Berzin och O'Connor (2010) tar också upp "resilience teori" och att ge sådan service till ungdomarna. "Resiliens" är förmågan att studsas tillbaka när saker blir svåra. Den relateras till både inre och yttre miljömässiga källor att hantera och anpassa sig till risker på ett positivt sätt. Vidare beskrivs att denna följsamhet är mer än individuella personliga faktorer utan något som byggs upp i en transaktion mellan andra, där uppgifter, som att hjälpa till, kan vara framgångsfaktorer. Skolkuratoren ger som en del av sin roll dessa uppdrag. Det innebär att skolkuratoren ger rådgivningsgrupper, klassrumsutbildningsgrupper, efter-skolan-grupper, initiativ som engagerar hela skolan. Individuella uppdrag som ungdomarna gör sker utanför skoltid. Skolsocialt arbete är en komplex sub-specialitet inom det sociala arbetets fält. Detta kräver specifik och fördjupad förberedelse. Berzin och O'Connor (2010) påtalar att bla skolreformer, lagar och förordningar har gjort att skolsocialt arbete idag har en förändrad praktik/klinisk kontext. Tillsammans med fokus på hälsa har också fokus lagts på barn med diagnoser samt vilka effekter våld, mobbing, etc. får på barn. Skolsociologen bör ha tänkt igenom teman som inlärning, skolmisslyckanden/avbrott, närvaro och disciplin som en förberedelse för

arbetet inom utbildningsdomänen. Som en öppning ställer författaren den öppna frågan: Hur knyter man socialt arbete i en verksamhet med utbildningsmässiga mål?”

Det skolkuratoriva arbetet kräver enligt Berzin och O’Connor (2010) en stor flexibilitet i utövandet, strategier, metoder och interventioner.

Metoderna skolkuratorerna använder är oftast med betoning på att tillhandahålla individuellt inriktat arbete och ibland familjeinsatser.

1. Stödinsatsen skall i första hand vara för att bryta inlärningsbarriärer och öka kapaciteten hos barnet. Trots detta hävdar Berzin och O’Connor (2010) att insatserna inte enbart skall vara en service till barnen utan även inkludera att aktivera skolpersonal och föräldrar för implementering och anammande av praktiken. Avsikten med att inkludera flera är att insatserna då blir manifesterade över tid.
2. Skolkuratoren förbinder sig att implementera högkvalitativt, evidensbaserat, arbete. Respons och intervention (RTI) kräver att skolkuratoren arbetar utifrån lovade metoder och empirisk data.
3. Interventionerna skall vara organiserade i ett flerskiktat ramverk, vilket inkluderas i en hälsofrämjandemodell med koppling till utbildning.

D-Wester (2005) beskriver fenomenet som ”Socionom i ett pedagogiskt system”. Där socionomen beskriver ett självständigt arbete, ensam i sin profession, på en (ofta) stor arbetsplats som är någon annans arena – pedagogernas. Detta innebär att man verkar i ett system vilket präglas till stor del av ett annat synsätt, arbetssätt och förhållningssätt än det socionomen utgår ifrån. Det är enligt D-Wester (2005) så att den rådande kulturen, pedagogikens kultur, som gör att den psykosociala – kurativa funktionen ofta får karaktären av beställning av insatser. För socionomen är det då av stor vikt att ringa in sitt uppdrag i specifika elevärenden, avgränsa, förtydliga och skapa nya ramar för förväntningar i beställningen. Socionomens uppgift är att sätta eleven i fokus, se helheten, för att skapa underlag och djupare förståelse för individens skolsituation och skolprestationer.

I yrkesbeskrivningen för skolkuratorer påtalas att i främjandet av elevers lärande och utveckling står skolkuratoren för elevhälsans sociala och psykosociala perspektiv. Arbetet tar sin utgångspunkt i att skapa möjligheter till förändring på individ-, grupp-, organisation- och samhällsnivå. Det påtalas också att skolkuratoren har kunskap om och använder, utifrån beprövad erfarenhet och evidens, ett brett register av arbetsmetoder för att möta skolans behov av psykosociala insatser (Sveriges Skolkuratorers Förening 2012- Yrkesbeskrivning, s.3). Sveriges Skolkuratorernas riksförening (www.skolkurator.nu) beskriver skolkuratorernas

roll i det individrelaterade arbetet som att bistå med support/stöd på personalens uppdrag (det betonas att ansvaret ligger kvar på dem som önskar stödet) Som svårighet i yrket anges att det skolkuratoriva arbetet kan utföras på en mängd olika sätt och att uppdraget måste planeras och bedömas i nära samarbete med arbetsgivaren.

Backlund (2007) benämner de två dominerande delarna i skolkuratorivt arbete som elevsamtal samt konsultation till lärare. Detta uppdrag utförs även av andra aktörer i elevhälsan. Traditionellt har kuratorn varit betydelsefull, och är fortfarande, i kontakten med det omgivande samhället. Även dessa uppgifter fördelas ut mer och mer på hela elevhälsoteamet. Allt fler vårdgrannar och samarbetande verksamheter kopplar ihop kompetenser och resurser; därmed förväntas insatserna bli effektivare.

Thylefors (2007) har specificerat tre dimensioner av tvärprofessionella team:

1. ”Täthet” i samarbetet/ömsesidigt beroende
2. Rollspecialisering – överlappning (grad av) mellan yrkena
3. Samordning, styrning, teamledarskapet.

I Backlunds (2007) avhandling belyses att skola och elevvård hamnar i ett konfliktperspektiv där det skapas ett handlingsutrymme för maktkamp; kunskap och socialiseringsaspekter. Backlund (ibid) påtalar vidare att flera forskare har beskrivit den särskilda elevvårdspersonalen som ett slags ångestreducerande lärarservice. Att underlätta för lärarnas undervisningssituation och skydda skolan som organisation kan ses som dolda uppgifter för elevvården.

Skolkuratorn framstår som en viktig person vad gäller samverkan med omgivande samhällsinstanser så som socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri och polis. (Backlund 2007, s.164). Skolor med kurator hade tätare samverkan och samarbete med BUP och polis, vilket enligt Backlund (ibid) troligen hänger samman med problemtyngden på skolan. Dock kan det ses som märkligt att kuratorns delaktighet inte i första hand hänger samman med samarbetet med socialtjänsten. Detta tolkar dock Backlund (ibid) som att det handlar om olika behov av socialt arbete på skolan och att tätare socialtjänstkontakt kan bli ett sätt att hantera stora psykosociala behov om kurator saknas. Avsaknad av kurator skulle då kunna leda till bristande samarbete med socialtjänsten. Backlund (2007) har i sin studie sett att det är kuratorn som är drivande och initierande till denna kontakt, eller ett mer utvecklat samarbete, eftersom skolorna är mer beroende av kopplingen till socialt arbete i någon form.

Vilken utformning kuratorns arbete får är dels en fråga om kuratorns eget intresse och inriktning samt dels vilka omgivande krafter som är starkast, där rektor får en stark och

central position men även där centrala delar av resursenheter (centraliserade delar av elevhälsan, min kommentar) kan få en betydelsefull roll. (Backlund 2007:241)

Bronstein et al (2011) har i sin studie gjort en jämförelse mellan att vara skolanställd kurator eller en skolkuratorskonsult som anlitas av skolan. Som anställd på skolan har socionomen lättare att få mandat och uppdrag. Att vara konsult kräver att kuratorn samarbetar nära skolsköterskan, eftersom hon är anställd på skolan och därmed har en given plats i kulturen och hur man kopplar det professionella elevhälsoperspektivet in i skolmiljön. Med en konsulterande skolkurator såg man att det lätt blir uppfattningar om att kuratorn ”kompletterar” sådant som redan görs eller är gjort. Den konsulterande skolkuratorn har inte kraften i basstruktur på skolan eller de relationer som krävs med skolpersonal, elever och övrig skola.

Båda grupperna av skolkuratorer indikerade att de fått mest träning i professionell växt och välmående domänen. Den konsulterande skolkuratorn var mer skolad i att ha lagfokus, vilket den skolplacerade skolkuratorn hade minst av. Den skolplacerade skolkuratorn hade mest gränsöverskridande system för samarbete. Dessa skolkuratorer ansåg också att de hade bäst insyn i, förståelse för och kunskap om förändringsarbete, omformningsarbete, planeringsprocesser i synnerhet vilka som hörde till skolan eller området.

Arbetet delades in i fyra huvudkategorier:

1. Kliniskt arbete. De konsulterande skolkuratorerna gjorde fler diagnostiska bedömningar, individuella interventioner och beteende modifieringar. Skolanställda skolkuratorer arbetade mer ”när det händer”, med krisinterventioner.
2. Lärarkonsultationer. Båda grupperna träffade lärare för konsultationer. Detta arbete utfördes dock i högre grad av de skolanställda kuratorerna och de rapporterade att de kände ett stort ansvar för dessa. Konsultationerna handlade om individuella elever, handlings- och planerings strategiskt arbete, och behandlingsplaner.
3. Arbete på olika nivåer. Båda ansåg att deras roll och ansvar innefattade arbete på primär-preventions-nivå, vilket man ansåg sig begränsade i/av och önskade därför en utvidgning av uppdraget till att innefattas av instanser utanför skolan och inkluderande av både ”direkt service” och samhällsutveckling.

Man noterade att den generella grundutbildningen som alla hade som gemensam nämnare sällan räckte såsom fördjupningsområden som familj, politik och preventionsprogram. Båda grupperna efterfrågade mer evidensbaserad praktik med

skolfokus. Skolkuratorerna beskrev sig som ”spindeln i nätet”, kontaktperson för skolan, föräldrar och andra samhällsinstanser.

4. Fakturering. Upptog mycket av båda gruppernas arbete.

Bronstein et al (2011) kunde se att de båda grupperna, skolanställd eller konsultativ kurator, arbetade och förhöll sig på mer lika sätt än vad som var skillnader mellan grupperna.

Socionomen i skolan möter många förväntningar på vad denna skall bidra med, även Yvonne D-Wester (2005) påtalar att det är upp till den enskilda kuratorn hur det konkreta arbetet utformas.

Liljegren (2008:46) talar om att göra rätt arbetsuppgifter på ett sätt som yrkesutövaren själv bestämmer. Det handlar då om ett gränsarbete i inmutandet av kunskapsområde, handlingsfrihet eller status. Vidare beskriver Lauritzen och D-Wester (2005) detta självständiga arbete som ett ensamarbete i professionen på en arbetsplats, vilken är pedagogernas arena.

Thylefors (2007) ger en beskrivning av olika infallsvinklar av team, dessa har jag knutit till de tre olika aktörerna jag har sett i min studie. Thylefors (2007) talar om pseudo team, det vill säga teammedlemmar som har ett stort engagemang men som helt driver sin egen verksamhet. Dessa kallar jag EGENFÖRETAGARNA.

Den som har ett hyggligt och personligt självförtroende; en person som är trygg i sin yrkesroll underlättar i teamet och minskar risken för prestigekamp och låsningar. Att ha en sådan medarbetare i teamet ger en TUFFING.

INFILTRATÖREN är den som har en informell makt som ger statusskillnader i teamet, denne person får i hög grad gehör för sina åsikter och har också en frihet att kunna ifrågasätta andras synpunkter.

4. Teori

Som teoretisk grund används Erving Goffmans verk ”Jaget och maskerna – en studie i vardagslivets dramatik”.

Min empiri tar avstamp i det stora, det som Goffman beskriver som själva scenbygget, förutsättningarna för att ett skådespel, en dramatisering skall kunna äga rum i glesbygden ute på skolorna.

Därefter fördjupas och förfinas nivån till att titta på rekvisitan, dekoren och scenarbetarna, nämligen teamet och de roller som uppstår när elevhälsoteam formas gentemot varandra, rektor och elever. Så när själva scenbygget är gjort, och det görs i avskildhet, står skolsocionomen där i all sin enkelhet och ensamhet. Vilken pjäs spelas och vad får det för

betydelse att vara i de främre regionerna på scenen (front stage) och de bakre regionerna (back stage) är upp till varje aktör – kurator – att skapa, regissera och agera. Att vara professionell och tygla den rollen innebär för socionomen i skolan att hon är i de främre regionerna. Återhämtning och ledighet utspelar sig på de bakre regionerna. I det empiriska materialet har det gått att utröna tre karaktärer, tuffingen, infiltratören och egenföretagaren, då socionomen i skolan befinner sig i de främre regionerna. Att beskriva denna scenframställan blir den yttersta nivån, det är där kläderna, kostymerna och perukerna tas på för att göra sitt framträdande med övertygelse, inspiration och trygghet; i ensamhet.

Goffman (2007:29) säger att inramningen är platsbunden, så att de som vill använda sig av en speciell inramning som en del av sitt framträdande inte kan börja spela sin roll förrän de har tagit sig till den för ändamålet lämpliga platsen och de måste avsluta sitt framträdande när de lämnar den.

På scenen finns andra aktörer vilka jag har beskrivit som kollegorna. Dessa definieras av Goffman (2007:142) som personer som utför samma slags rutin inför samma slags auditorium men som inte agerar tillsammans. Kollegor är förenade i en slags ödesgemenskap där de måste visa upp samma slags framträdande och behöver upprätthålla en fasad inför andra som de inte behöver när de är ensamma tillsammans och kan slappna av. Kollegor kan lära känna varandras svårigheter och språk och oavsett deras idiom kommer de tala samma språk. Kollegan ingår i den betydelsefulla process som kallas endogami, ett slags släktskapsband, som får betydelse och inblick bakom varandras fasader (ibid, 2007:145).

Diskretion ingår som en del av yrkeskodexen i en social position. Den gör det möjligt för kollegorna att utbyta förtroenden om sina relationer med andra människor (ibid, 2007:142)

Ett team skiljer sig från kollegiegruppen. I teamet är individerna formellt eller informellt förenade i en aktionsgrupp för att främja gemensamma intressen eller kollektiva syften, med alla medel som står dem till buds. Ett team kan alltså, enligt Goffman (2007:95), definieras som en samling individer som måste presentera ett intimt samarbete för att kunna bevara en given projicerande definition av situationen. Ett team är en gruppering, men det är inte en gruppering i relation till en social struktur eller en social organisation. Snarare i relation till en interaktion eller till en serie av interaktioner under vilka den relevanta definitionen av situationen upprätthålls. Ett team har alltså något av samma karaktär som ett hemligt sällskap. Skådespelet betraktas av utomstående, publiken, dessa har jag sett som eleverna. Enligt Goffman kan publiken naturligtvis uppfatta att teammedlemmarna hålls samman av ett band som ingen i publiken har del i. Teammedlemmarna är förenade i ömsesidigt beroende och är

därmed tvungna att lita på varandra. Teammedlemmarna har, oftast, olika formell status och rang och det kan då konstateras att det ömsesidiga beroende som uppstår genom medlemskapet i teamet sannolikt kommer att överbrygga strukturella eller sociala klyftor inom inrättningen och på så vis utgöra en sammanhållande kraft för teamet (ibid, 2007:77).

Goffman (2007:167) beskriver att när teamets individer träffas för att interagera håller sig var och en av dem till den roll som han har fått sig tilldelad inom ramen för teamets rutin. Inom teamet blandas formellt och informellt beteende av distans och förtrohet. Teamet har två situationsplan, individen och hans framträdande å ena sidan och den fullständiga uppsättningen deltagare och interaktionen som helhet å andra sidan (ibid, 2007:194)

Socionom/kurator

I detta stycke har jag konsekvent i Goffmans text tolkat in socionom/kurator i texten. Dessa tolkningar är inte Goffmans, utan helt mina egna. För att avsnittet skall bli läsvänligare, har kommentarer om detta i löpande text tagits bort. Goffman använder ordet individ. När detta läses, tänker jag att det står socionom.

När individen (socionom/kurator i detta fall) spelar en roll förutsätter han av sina observatörer (kollegor, elever, mentorer, etc. min ant.) att de ska ta det intryck som framskapats inför dem på allvar. De väntas med andra ord tro på att den person de ser framför sig verkligen besitter de egenskaper han förefaller besitta, att den uppgift han utför kommer att få de konsekvenser som underförstått gör gällande och att saker och ting på det hela taget är vad de förefaller att vara (ibid 2007:25). Genom denna förväntan läggs också en moralisk press på de andra, vilket tvingar dem att värdera och behandla honom på det sätt som individer av hans sort har rätt att vänta sig (ibid, 2007:21).

Individens roll är enligt Goffman (2007:71) ingen materiell sak man tar i besittning och sedan skyltar med; det är ett mönster av ändamålsenligt uppträdande, sammanhängande, utsmyckat och klart artikulat. Individens ursprungliga förslag till definition binder honom vid vad han föresatt sig att vara och tvingar honom att göra sig kvitt alla anspråk på att vara något annat (ibid, 2007:19). Intrycket som skapats är den roll som innefattar de attribut som görs anspråk på och som tillskrivs dem som deras mest väsentligaste och karaktäristiska attribut (ibid, 2007:121). Om den rollen utförs med lätthet eller tafatthet, medvetet eller inte, svekfullt eller uppriktigt, så är den inte desto mindre något som måste ageras och framställas, någonting som måste realiseras. Under interaktionen uttrycks det som skall förmedlas genom uttryck för individens föregivna kapacitet och oftast sker det inom bråkdelen av en sekund. Dessa ögonblickliga beslut ageras på ett sätt så att publiken blir övertygad om säkerhet i bedömning

(ibid, 2007:35) och handlingen skett på basis av slutsatser. Att vara vaken, pigg och alert har en baksida, nämligen att det långa, tröttsamma och tidskrävande arbetet som görs i ensamhet kommer att döljas (ibid, 2007:70).

Mystifikationer ingår som en ingrediens av social distans där den agerande får förutsättningar att upprätthålla och bevara respekt. Vidare ger dessa mystifikationer ett visst armbågsutrymme att bygga upp ett intryck efter eget val och tillfälle att fungera (ibid, 2007:65). Det magiska innefattar även de dekorationer och fasta inventarier som finns på den plats där framträdandet brukar ske (kuratorsrummet/skolan, min kommentar) (ibid, 2007:111). Att inte använda sin professionsröst innebär att individen håller sig tyst och avvaktande i frågor som är viktiga för andra men inte av någon omedelbar betydelse för honom själv. På det viset upprättas ett slags modus Vivendi (ung. ”sätt att leva”, min översättning) i interaktionen. Att inte träda fram med sin egen professionskunskap blir en av de försiktighetsåtgärder som Goffman (2007:199) uppger att teammedlemmarna måste ha om deras team skall kunna agera på ett betryggande sätt genom lojalitet, disciplin och försiktighet. I sin egenskap av enmansteam, utan några teamkamrater som informeras om beslut, kan individen snabbt bestämma sig för vilken av de disponibla attityderna till en fråga som han ska inta och sedan helhjärtat handla som om hans val var det enda som han möjligtvis kunde ha stannat vid. Val av ståndpunkt kan lätt anpassas till hans egen speciella situation och intressen.

Professionen kan få två karaktärer; medlaren eller mellanhanden. Mellanhanden får del av båda parter (ex. elev-mentor, min ant.) hemligheter och medlaren får bevittna en märklig uppvisning, ungefär som när någon förtvivlat försöker spela tennis med sig själv (ibid, 2007:133). Individen går av allt att döma upp i sin aktivitet, och måste också ha en känslomässig distans till sitt framträdande på ett sätt som ger honom fria händer att ta itu med oförutsedda dramaturgiska inslag allteftersom de uppkommer.

Den agerande individen kan undertrycka sina känslomässiga reaktioner på privata problem. Han kan undertrycka sina spontana känslor för att ge sig sken av att ansluta sig till den emotionella linje, den expressiva status quo... han äger också en sådan självbehärskning att han kan skifta från en privat miljö med informellt beteende till en offentlig miljö med växlande grader av formellt beteende utan att låta sig förvirras av de förändringarna (2007:188).

Om framträdandet skall ha en möjlighet att 'gå hem' måste de som bevittnar de på det hela taget kunna lita på att de agerande är uppriktiga. Det är uppriktighetens strukturella plats i dramat. Den agerande kan vara uppriktig eller ouppriktig men samtidigt uppriktigt övertygad

om sin uppriktighet. Men ett engagemang av det slaget i ens roll är inte nödvändigt för att den ska kunna genomföras på ett övertygande sätt.

Professionellt och privat (Frontstage/Backstage)

Lösningen på det problemet ligger i att den agerande delar upp sin publik så att de individer som ser honom i en av hans roller inte är samma individer som ser honom uppträda i någon annan av hans roller (ibid, 2007:122). Ett av de mest intressanta tillfällen som ges för att studera intrycksstyrning är det ögonblick då en agerande lämnar den bakre regionen och går ut till det ställe där publiken finns, eller när han återvänder därifrån, för i de ögonblicken kan man bevittna ett förundransvärt rollbyte (ibid, 2007:109). Vidare förklarar Goffman (2007:122) att vi bör ha klart för oss att precis som det kan vara lämpligt för den agerande att utestänga sådana personer från publiken som brukar se honom i en annan och oförenlig roll så är det också lämpligt för den agerande att utifrån publiken utestänga personer inför vilken han har agerat i det förflutna i en roll som är oförenlig med den aktuella rollen. Medan han får del av de andras hemligheter (Goffman 2007:137) får de andra inte del av motsvarande eller liknande hemligheter om honom. Det är mot den bakgrunden som vi kan förstå varför yrkesetiken ofta kräver att specialisten (kuratorn, min ant.) skall iaktta ´diskretion´, dvs. att han inte ska avslöja några hemligheter som han blivit invigd i på yrkets vägnar. Goffman (2007:171) beskriver att det regelbundet förekommer dubbelspel i förtroliga situationer i hemmet och i arbetslivet när man framställer och avslår krav och befallningar som inte kan framställas eller avslås öppet utan att leda till förändringar i individernas relationer med varandra.

5. Skolsociolog i glesbygd

Scenbygge

De intervjuade skolkuratorerna har alla arbetat med annat psykosocialt arbete innan kuratorsanställningarna och sett det arbetet som en väg in till kurativt arbete. Man påtalar också att de lärdomar som man dragit i dessa tidigare arbeten bidragit med att skapa referensramar om glesbygden och den problematik man möter där. I glesbygden blir de två problemområdena, alkoholism och psykisk ohälsa, tydligare som utslagsfaktor och marginaliserande. I avbefolkade samhällen och brist på arbetstillfällen ökar bidragsberoende, psykisk ohälsa och alkoholism. Eller vice versa. Detta ser kuratorerna som stora samhällseliga

förbättringsområden. Men så länge det fortgår är det barnen som drabbas och det märks; så väl på deras fritid som i skolan.

Skolsocionomerna beskriver alla ett glesbygdsperspektiv som påverkar dem, deras arbete och möjlighet att hålla ett helhetsperspektiv över upptagningsområdet. Alla använder sin bil som ett ambulerande kontor. Med flera skolor i sitt upptagningsområde, ibland så många som 13 stycken, och med geografiska avstånd på 10-15 mil försvåras och försämras möjligheten till överblick, samstämmighet, likriktning och gediget arbete. Att finna kollegial samverkan har för alla intervjuade kuratorer varit mycket önskvärt.

Beskrivningen som kuratorerna ger är att de valt att lämna socialtjänsten efter tjänstgöring där. Det som i och med det beslutet går förlorat är den professionsgemensamma kollegialiteten. Det blir ett av glesbygdens dilemman, den ensamma positionen som socionomen i skolan är satt i, hänvisad till andra professions-arbets-kamrater, teamet.

Att vara kollegial och lojal med sin profession är att förhålla sig till sin arena med samma språk och kunskapsbas där det annars finns risk luckra upp det professionsspecifika. Flertalet av kuratorerna beskriver ensamheten och utsattheten att agera inför samma auditorium, som består av barnen och ungdomarna, men inte tillsammans med kollegor utan med teamet. I avsaknad av kuratorskollegor har man utvecklat socionom-kollegie-träffar och tidigare har det även funnits kuratorsträffar i länet. Inför varandra i dessa sammanhang blir kuratorerna mer kollegiala och nära, utan konkurrens. Konkurrensen sägs annars kunna uppstå i önskan eller krav om tolkningsföreträde kring elev eller situation. Glesbygd och geografiska avstånd som finns i länet påverkar möjligheten till kollegialt stöd, utbyte och utbud. Någon kurator hänvisade till få arbetsmöjligheter även för välutbildade socionomer och att detta bidrog till en ”förändringsobenägenhet” och kvarvarande på arbetsplatsen. Kuratorerna beskriver en strukturell, geografisk och yrkesmässig utarmning. Det finns få arbeten att välja mellan i glesbygden och ett återvändande till socialtjänsten är inte tänkbart. Trots detta påtalar kuratorerna att det ändå är på socialtjänsten de kan finna någon slags social och familjär yrkesmässig tillhörighet. Någon kurator har haft sin anställning på socialtjänsten, men varit kliniskt verksam vid barn och elevhälsan, vilket inneburit att få vara delaktig i en profession och kollegial grupp, men att ändå inte få tillhöra, utbyta ömsesidiga förtroenden och kunna kommunicera fritt. För att vara fri och förtrolig i kommunikation direkt och kring det arbete som utförs, krävs kontinuitet och regelbundenhet påtalar kuratorerna. Detta scenbygge står på lätttruckade bär-konstruktioner i och med den rörliga organisation och flera skolor, scener, som kuratorn har att agera på. En kurator beskriver skillnaden och tanken med att bara arbeta

på en skola, jämfört med ett helt upptagningsområde, och belyser de absolut viktigaste aspekterna i det som skall uppnås med elevhälsan. Det är att det skulle bli likvärdighet, enhetligt och gemensamt synsätt. Det skulle bli samma kvalité till alla barn.

Således kan, sammanfattningsvis, konstateras att scenen är byggd. Ramarna är skapade. För många av skolsocionomerna pågår scenbyggandet, renoverings och underhållsarbetet på flera scener samtidigt. Det är i bilen, gränsen mellan scenframträdandet (front stage); det professionella och bakom scenen (back stage); det privata. Mycket av tankeverksamheten, själva regiarbetet utförs, i ensamhet. Kollegialiteten finner man inte i direkt närhet. De agerar inte inför samma auditorium, på samma scen. På scenen inför samma auditorium finns endast teammedlemmarna.

Att vara i team; men ändå själv

Alla teammedlemmar har sin egen rekvisita och dekor. De är sina egna scenarbetare och pjäsförfattare, men då och då möts de på scenen, förutsätts stanna upp och beskriva sin egen pjäs samt vara införstådd i vad de andra skapar och producerar på sina scener.

Kuratorerna beskriver interaktionen mellan teamets samling av individer som en omöjlighet att uppnå full förståelse för varandras profession och vad man skall kunna åstadkomma i sin yrkesutövning, det kan handla om okunskap och förväntan.

Förväntningarna handlar om de föreställningar teammedlemmarna har på varandra om vad som är möjligt att uträtta inom respektive profession. I teamet bör respektive roll artikuleras tydligt för att bli begripbar. För en kurator, som har en professionsgrupp av socionomer i kommunen, att backa tillbaka till, finner det enormt tillfredställande och tänker tillbaka på den tiden då det inte var så och ensamheten var än mer påtaglig.

När kuratorn agerar inför andra människor kommer hon ha många motiv för att försöka kontrollera det intryck som de får av situationen. Övrig skolpersonal och kurator har ömsesidigt inflytande på varandras handlingar och sätt att fungera i varandras omedelbara fysiska närvaro. Dessa interaktioner – möten – håller olika kvalité och inriktning, men denna rapport kommer främst att fokusera på kurators förhållningssätt till sig själv och det ensamarbete hon utför; i samförstånd med elevhälsoteam och övrig skolpersonal.

Att hålla sig till sin profession och kunskapsområde förefaller viktigt för att teamet skall kunna förlita sig på att man gör det man skall och förväntas att göra. Detta uppger kuratorerna

sig ha arbetat hårt med, framförallt i relation till pedagogerna. På lång sikt har man kunnat se en tydligare struktur i vilka frågor som kommer från pedagoger till teamet.

Kuratorerna beskriver och berättar om föreställningar och förväntningar som finns på rollen utom och inom teamet.

Skolsköterskan har oftast en särskild plats i elevhälsoteamet enligt informanterna. Att skolsköterskans roll är en historiskt mer etablerad roll och det vetenskapliga medicinska området har en tyngre påverkan i vårt samhälle i stort är välkänt för kuratorerna. Att eleverna söker medicinsk kompetens ses som en mer legitim orsak. Det är än idag svårare att prata om kuratorsbesöket, än om skolsköterskebesöket man just gjorde. En kurator som under lång tid varit sjukskriven beskrev även detta som en personlig erfarenhet, att inte förrän kroppen gav vika var hon tvungen att inse sina begränsningar och erkänna att själen inte orkade. Det förefaller mer legitimt att prata om kroppsliga/fysiska symtom än psykiska och det blir också ett tätt samarbete och särskiljande mellan socionom och sjuksköterska i skolan.

Alla kuratorerna benämner att de känner sig ”närmast” skolsköterskan och dennas profession, att det är dit man vänder sig för kollegialt stöd och råd. Gränsdragningen mellan dessa två professioner blir därför också svårast att göra. Här beskrivs att chefen har gått in och givit direktiv till skolsköterska att avstå från kurativa samtal och hänvisat den kompetensen till kuratorn.

Gränsdragning mellan professionerna i teamet är något som kuratorerna ville tala mycket om i intervjuerna. Man hämtar kraft, stöts och blöts vid teamträffar. Kuratorerna ser dessa som mycket viktiga och en förutsättning för att inte vara helt ensamma.

De närliggande professionerna, skolsköterska och skolkurator, beskrivs på flera olika plan, organisatoriskt, samsynsmässigt och teamgruppsstöd.

När teamet upprättat en officiellt fungerande enhet som ses som en garanti för den sociala och kunskapsmässiga interaktion vilken förväntas fungera, kan man också se att respektive profession har en speciell kommunikationslinje till varandra; vilket bygger på outtalade hierarkiska och inofficiella maktfaktorer inom teamen.

Elevhälsans olika funktioner

Alla elevhälsoteam består av rektor, specialpedagog, skolsköterska och kurator. I vissa team ingår också studie- och yrkesvägledare, psykolog och läkare. Dessa funktioner finns i de ovan nämnda elevhälsoteamen som konsultativa externa funktioner. Några team har samma skolsköterska och kurator, vilka i varierad omfattning åker runt till respektive skola. Rektorer

och specialpedagoger finns då stationerade på skolorna. Kuratorns ensamarbete är som en tårtbit i helheten, i mötet och interaktionen, med övriga medlemmar i elevhälsan.

Organisation och chefsskap ser olika ut i de olika kommunerna. I de flesta kommunerna har man en central chef för elevhälsa. Kurator och skolsköterska har denna som chef, specialpedagog har rektor som chef. Kurator och skolsköterska arbetar ”på uppdrag” av rektor och på den skola som elevhälsoarbetet skall utföras, men personalansvaret och arbetsgivaransvaret ligger på elevhälsochefen. I någon kommun är kurator direkt underställd skolchefen.

De kommuner, där kuratorerna har elevhälsochef och arbetar externt förefaller vara nöjdst med ledarskapet och organisationen. Detta kan bero på att chefen då har fokus på just elevfrågor och inte i första hand på pedagogiska och utbildningsmässiga aspekter, vilket det förefaller bli om rektor är chef.

Det otydliga uppdraget är något som kuratorerna återkommande återvänder till för att tala om. Att i avsaknad av engagerad och förstående chef skapa sin egen roll i teamet och på den scenen de är satta att göra sitt framträdande.

En kurator beskriver oförståelsen för kuratorsverksamheten och socionomens roll på skolan:

”Vi hade en rektor som, han trodde liksom, att jag lärde mig på socionombildningen att ha sådana där tjejgrupper, han vet du!(skratt)... ja, men...(suck) att det är på den nivån liksom... dom har ingen aning... det kan jag känna är svårt. Det går inte att förklara”.

Flera kuratorer benämner att de ”krig och strider” de utövar är vare sig mot elever eller internt i elevhälsan, utan uppåt mot skolledning och politiker för att få förändringar, de verkar och påverkar underifrån.

Byte av teammedlemmar ses som ett hot mot verksamheten och det långsiktiga, kontinuerliga arbetet som önskas bedrivs på skolorna. Flera kuratorer vittnar om att man bytt teammedlemmar uppåt tio gånger vilket leder till förstärkt känsla av att vara i ensam position i teamet och organisationen. Att få introducera och samarbeta med en teammedlem, blir efter omsättningen och byte av teammedlemmar mer tröttande och tärande än närande. Drömmen om en professions kollega tar då fart. Omsättningen av teammedlemmar innebär också att samarbetsprocessen startar om igen och medlemmarna står åter med nya ansikten att förhålla sig till inom gruppen. För skolsocionomen uppstår också svårigheter vid introducering till ett arbete och grupp som är i ständig rörelse och förändring. Att komma ny till jobbet, utan att ha

någon kollega samt att inte utfört uppdraget innan, gör ensamheten påtaglig och rollen svårhanterlig. Kuratorerna beskriver att de helt eller delvis var i avsaknad av introduktion i arbetsrutiner eller uppgifter då de tillträdde på tjänsten. Avsaknaden av att ha någon att fråga eller tillgång till förhandsinformation om rollförväntningar och tidigare utfört uppdrag, i kombination med att övriga agerande skärper och stramar upp sin fasad problematiserar möjligheten att träda in med lätthet i yrkesrollen och uppdraget.

Detta är ett återkommande tema för kuratorerna. Den ensamma positionen de har i teamet, på bortaplan, en scen som är pedagogernas. När professionens roll och betydelse är inmutad i teamet blir den en naturlig del; då talar och agerar den i sin egen profession.

Det finns dock tillfällen då de agerande i teamet inte håller så strikt på fasaden eller den roll de har att utföra i sin profession. Detta sker till exempel när medlemmar i teamet talar för en annan profession och tillåts göra det;

”men dom är ju olika, dom pratar ju så mycket, rektor och specialpedagog, och då kör ju dom sitt race och har ju sina tankar”

Lojalitet, disciplin och försiktighet är tre tillförsäkrande kännetecken som beskriver kuratorerna, olika sätt att förhålla sig och bidra med. Att vara följsam och ”lydig” är ett sätt att visa sig lojal. I en kurators beskrivning handlade det om en rektors önskan om att kurator skall vara ute i klasserna mer; utan att kunna precisera vad som skall göras eller med vilket syfte – bara att synas, vilket då kuratorn gör.

Att iakttaga försiktighet blir tydligt då flera kuratorer berättar att de försöker hålla tillbaka sig själva och inte ska ta så mycket plats, de är ju på bortaplan. Den tredje faktorn, disciplinerad, beskrivs som att disciplin och smidighet hänger ihop. Kuratorn måste slå knut på sig själv och med alla medel som tänkas kan, se till att jobbet blir gjort.

Avsnittet innehåller följande huvudteman; Teamet blir kuratorns medaktörer inför det gemensamma auditoriet. Ett intimt samarbete förväntas och ett ömsesidigt beroende uppstår som en sammanhållande kraft. Professionstillhörigheten och yrkesidentiteten blir en gränsdragningsmarkering och bibehållande av rollen. Kuratorn blir en del av helheten, en roll bland de andra aktörerna på scenen.

Skolsocionomens framträdande professionellt

Ensamarbete – Front stage

Ramen för socionomen i skolan är av såväl fysisk som abstrakt karaktär. Den fysiska ramen är skolbyggnad, klassrum, kurators rum, etc., en slags inramning. De mer abstrakta ramarna utgörs av egenskaper och element som är karaktäristiska för en stor del av den sociala interaktionen. Sådan social interaktion, möten, kan ske på olika samlingsplatser och för att referera till en sådan plats används främre region. En individs framträdande på den främre regionen är försök för att få dennes aktivitet att upprätthålla och förkroppsliga normer.

Det arbete som socionomen utför i skolan beskrivs som det scenframträdande hon är satt att göra i sin profession. Att vara kunnig, tydlig, trygg och förutsägbar är en självklarhet för alla kuratorerna; men hur framträdandet skall arrangeras är upp till var och en att forma. Socionomen i skolan förväntas veta vad hon är satt att ge, samt att övriga på skolan förväntas veta, kunna önska samt i ytterligaste fall kräva att få av kuratorn. Resonemanget belyses tydligt då kuratorerna anser att skolan tagit ett större socialt engagemang än tidigare. Detta märks för kuratorn i dennes profession då pedagogerna kliver in och tar ett större socialt ansvar och det är inte förrän det blir övermäktigt, i mängd eller komplexitet, som det når kuratorn.

Vidare beskrivs detta sociala engagemang ur en synvinkel med mer negativ karaktär och konsekvens där kuratorn ibland erfar upplevelsen av att vara ”jourhavande slaskhink” då pedagogerna hänvisar till att ”det får kuratorn ta”. Det blir ett sätt för pedagogerna att avlasta sig det sociala engagemanget de av tradition inte har bundet till sin professionsroll. Det omvårdande, ”ta hand om” perspektivet, följer mer med socionomprofessionen. Däremot blir en överdimensionering i uppgiften och uppdraget svårhanterlig för kuratorn. Pedagogerna förefaller behöva hjälp i balansen om önskningar på kuratorns uppdrag samt att behandlandet av kuratorns uppdrag skall värderas och respekteras på ett tillbörligt sätt.

Ensamheten är stor när arbetet utförs på bortaplan, på en arena som ägs av annan profession, pedagogernas. Skolans värld är för kuratorerna en gränsdragandets värld. Vad som önskas och förväntas utföras verkar dock tillslut ”falla på plats”. Kuratorerna har märkt att det handlar mycket mer om pedagogernas personlighet än om profession. Således ter det sig lättare att arbeta kliniskt praktisknära med eleverna än samverkansmässigt med andra aktörer på scenen. Det som kan tyckas märkligt är att socionom och pedagog också upprätthåller, genom tysthet och avsaknad av dialog, någon slags föreställning om varandras profession. Denna tystnad förstärker upplevelsen av ensamhet och istället för att tala om åtskillnaden av professionerna,

görs tappra försök att närma sig varandra och ibland också likställa samt likrikta sig. Detta beskriver kuratorerna dock oftast som misslyckade försök, vilket förstärker vanmakten; bortaplanskänslan och oviljan från (i detta fall) pedagogerna att ”bjuda till” och visa intresse. Någon kurator försökte förstå pedagogernas arena genom att läsa specialpedagogik, vilket inte föll i god jord eller vidgade perspektiven. Försöket att närma sig pedagogernas scen och arena blev för kuratorn ett misslyckande, därför blev det än viktigare att genomföra, utföra och agera sin roll. Att ha kunskap om varandras arenor men inte agera på den blir viktigt. Tilltron till att de agerande på den andra arenan gör vad som förväntas och om situationer och problematik inte överensstämmer med vad uppdraget inrymmer, en öppenhet att lämna över till annan arena. Detta visar på en flexibilitet i det överlämnande från en speciell värld, på bortaplan, pedagogernas arena; till en för kuratorn välkänd arena, sin egna.

För att minimera och hålla ensamheten på avstånd fokuserar istället kuratorn på att stärka yrkesidentiteten och rollen på skolan. För en del kuratorer beskrivs förväntningar och press på kuratorn på ett annat sätt och då mer utifrån ett betungande och belastande ensamarbete vilket får till följd att kuratorer har valt att avsluta sin anställning och att detta tidigare har påverkat kontinuiteten och förståelsen för kuratorsfunktionen.

När en kurator träder ut och en annan träder in förväntas även den avlämnande kuratorn dela med sig av dessa principer och erfarenheter av det speciella slag och uppdrag som läggs på en kurator. Gammal kunskap och kultur faller bort och det finns inget att ”ta över”. Hjulet uppfinns på nytt;

”och hon som var innan mig, hon hade ju åkt iväg. Så jag... visste ingenting. Jag fick ju börja på noll”.

Att få tillgång till erfarenhetsutbyte med kollegor i form av ett professionellt nätverk, stärker yrkesidentiteten. För att kunna etablera en gedigen yrkesidentitet krävs, förutom djupa och välintegrerade kunskaper om det sociala arbetets teori, metod och genomförande även självkännedom, empati och förmåga till etiska ställningstaganden. Modet att se den lilla människan och ur ett politiskt klimat och samhällsklimat.

Sapere aude står det tatuert på en av kurators överarm. Hon berättar att det betyder ”våga veta” i rak översättning, men det står för att ha modet att bruka sitt eget förnuft utan annans ledning. Det är vad hon använder som rättesnöre. Att våga veta är ju mycket mer än att bara lyssna.

Uppdraget för kuratorerna är, från ledningen, otydligt och en kurator uppger att hon sagt till grundskolekuratorerna att tänka över uppdraget, utifrån vad de själva anser om sin egen roll,

förutsättningar, behov och kompetens. Hon själv har redan positionerat sig, skapat uppdraget/manuset för skådespelet, förutsättningarna och ramarna. Det är deklarerat till regissör (rektor/chef) och de andra aktörerna (pedagogerna).

Det finns ”magiskt” tänkande om kuratorns roll som innefattar föreställningar om att kuratorn har förmågor att förändra och korrigera negativa skeenden i samhälle och hos individ. Det gäller också rummet där skådespelet, samtalet, äger rum innefattar en slags känsla, aura och mening kring vad som kan förväntas av en kurator, det förstärker gåtfullheten och mystiken som omger denna profession. Gåtfullheten om vad som utträttas innanför den stängda dörren, bakom ridån, men ändå på scenen, lägger tyngd och krav på rollen som utförs i ensamhet, utan direkt insyn.

I förhållande till elevbehov och problematik förhåller sig kuratorerna flexibla, öppna och tillmötesgående.

”Det innebär att du har väldigt många jobbarkompisar, men att man är ensam, ensam socionom, ensam kurator, vilket skapar stora förväntningar. Att t.ex. lärarna tror att man har ett magiskt trollspö som man bara kan vifta med, så där. Om dom bara kan få träffa dig då skall allting bli bra”.

Avsaknaden av chef och kollegor beskrivs som betungande svårigheter för kuratorerna. Ensamheten uppfattas påtagligt. På grund av att informanterna är erfarna, modiga och kunniga utför de sitt uppdrag utan manus och regi från chefer och arbetsledningar.

En annan kurator är ny på jobbet och saknar chef på plats, därför har hon en annan strategi; hon förhåller sig lite tillbakalutad och avläser genom gester och mimik vad de tänker och tycker. På ett inkännande sätt formar kuratorn sin position och roll i teamet. Släpps in och släpper in med ett interaktionsspel för att slutligen uppnå inklusion i teamet.

Att inte ha sin chef på plats samt att chefen innehar en annan profession påverkar och tolkas som allt från kunskapsmässiga frågor till mer aktivt intresse, eller brist på intresse från chefen. Bristfällig kunskapsmässig insikt och stöd från chef förstärks av en bristande symmetri i kommunikationsprocessen. Det talande professionsspråket är inte samma och de olika hierarkiska utgångspunkterna är olika. Bedömningar förväntas göras, ibland omedelbart, i avsaknad av konkret organisation, aktiv chef och till viss del oklara professionsroller. I det utför socionomen i skolan sin självskapade roll i det tysta, för uppdragsgivaren – barnen.

Att alltid ha barnets/ungdomens/elevens bästa som främsta uppdrag och perspektiv gör att det är möjligt att skärpa och vässa verktygen för det arbete som skall utföras.

Att ständigt vara alert, aktiv och reflekterande ser kuratorerna som självklart. Sällan eller aldrig benämns det som skaver och tär,

”Vad är det som säger att jag är fit for fight var enda dag. Vad är det som säger att jag inte är inne i någon kris, fast jag kan spela teater och som får det att blanda ihop allt mitt eget med någon annans och ingen frågar, ingen vet och ingen har man att språka med.”

Ensamarbetet, i det direkta kliniska arbetet, i sin profession, roll i teamet och ensam på väg till sen ny scen (skola, min ant.) för att arbeta med en ny teateruppsättning, blir otroligt tröttsamt för kuratorerna. Ett ensamarbete som görs i det fördolda; icke benämnda och osynliga:

”13 mil enkel väg. Det är en hel dag där, och jag kan ju uppleva att man är trött när man kommer dit, bara av att ha suttit och kört”.

Bilen används som kontor, men också som ett ”rum” för tankeverksamhet och ständigt jobb, kuratorn beskriver flexibiliteten som ett signum, där det är behoven som styr och då talar kuratorerna endast om skolan, verksamhetens behov och lägger därmed sina egna behov om dräglig arbetssituation åt sidan. Förflyttningen mellan skolor, även under pågående arbetspass, visar på kuratorns vilja att vara till lags och tillgodose andras och verksamhetsmässiga behov. För en kurator är bilen och förflyttningen snarare en förvirrande och försvårande faktor som tar mycket kraft. Balansen att orka och att inte orka är skör och påtaglig:

”jag är ju själv och far mellan olika skolor och tillslut vet man ju inte vem eller var man är”.

I förflyttningen, flexibiliteten och verksamhetsbehoven sätts de enskilda, såväl professionella som individuella/personliga, behoven åt sidan. Till slut sker det på bekostnad av den egna hälsan. Att göra individuella avgränsningar och skapa förutsättningar för en dräglig arbetssituation ter sig inte vara något prioriterat gränsdragningsarbete för kuratorn utan snarare ett konstaterande av en svårföränderlig och svårhanterlig verklighet.

En taktfullhet beskriver kuratorerna som självständighet och flexibilitet i agerandet.

”självständig måste man ju vara. Och sen också, måste man ju kunna kliva in i rollen i dom här olika teamen och faktiskt ta plats. Man kan ju inte komma och sitta som en tyst mus och sen göra samma sak på alla ställen, utan man måste ju vara social och hitta tillrätta i olika, ja, ... man måste vara professionell och trygg.”

De agerande (kuratorn) måste vara mottaglig för vinklingar och antydningar om anpassning av vad som förväntas och en flexibilitet så att situationen räddas. Som en utomstående hör kuratorn inte till någonstans, inte till fullo och detta får kuratorerna ibland gliringar om, att de är gäster och kommer till skolorna allt för sporadiskt.

Tillfälligt gästspel på skolan kräver taktfullhet och flexibilitet och kan skapa mystifikaationer. Även det påfrestande ensamarbetet kräver taktfullhet och flexibilitet. Kuratorerna beskriver hur uttömmande kuratorsarbetet kan vara, men att det alltid finns lite till att ge. I att ”ge lite till” ligger ett inbyggt skydd för individen, ett armbågsutrymme, att få verbalisera frustrationen över utmattningen och det arbete som utförs i ensamhet. Dock finns oftast ingen mottagare i frustrationen vilket problematiserar skyddsaspekten och får till konsekvens att återhämtningsskyddet försvåras. En kurator, som under en period blev sjuk på grund av ensamarbetets taktfullhet och flexibilitet har haft svårigheter att skapa, åstadkomma och upprätthålla detta skydd och utrymme, säger:

”man skall försöka härda ut till påsklovet, eller, så gick inte det och så var det nästa lov och så... vet jag, jag kom tillbaka efter sommarlovet och så var jag i samma rum som skolsköterskorna, för dom är ju fler, och så höll dom på och pratade om vad dom hade gjort på sommarlovet och jag bara, alltså jag var alldeles förskräckt, för jag visste inte att vi hade haft sommarlov”.

När kuratorn anpassar sitt uppdrag och framträdande för att matcha de förväntningar och förhoppningar teamet och pedagogerna har på kuratorn sker detta i en inramning som spänner från en mer upphöjd position med önsknningar om magiska ”fixar” framställningar till en mer bortglömd utomstående. Att vara på flera skolor och pendla mellan sina uppdrag försvårar arbetet och tydliggör ensam positionen.

Den mer profane kuratorn utövar sitt kringflackande mellan skolorna. Det är i förhoppning om att hinna vara på rätt plats i rätt tid och med ”rätta” lösningar. Kuratorerna beskriver hur de söker möjliga tider i sina kalendrar för de olika uppdrag som skall utföras. En stress

beskrivs kring fenomenet; att tiden aldrig räcker till och hur flexibiliteten frustrerar. Upplägget av arbetsstrukturen har för kuratorerna varit olika genom tiderna. Under vissa perioder har dagarna ”delats” och resultatet har blivit ett än mer kringflackande. Därför väljer kuratorerna i högre utsträckning att fördela dagarna mellan de olika skolorna.

För kuratorerna är det den profana gårdfarihandlaren som kör mellan skolorna och som sedan stiger ur bilen i en upphöjd ”härskande” magiker.

Att vara en ensam profan gårdfarihandlar-kurator påverkar socionomen; de beskriver rikligt hur mycket tid som går åt till bilkörning. Ensamheten blir påtaglig vilket leder till känslor av otillräcklighet, press och stress. För någon har det gått så långt att kroppen blev utslagen och kuratorn somnade vid ratten, som en påtaglig konsekvens i utmattningens tecken.

I flexibiliteten och tillgängligheten skapas andra arenor, som mötes- och samtalsplatser är möjliga för någon kurator. Detta genom att dessutom använda sin tidigare profession som ett regiverktyg att möjliggöra för ett scenframträdande för, i detta fall, barnet.

Sammanfattningsvis belyser avsnittet att kuratorn är satt att regissera sin egen pjäs, framträdande och roll. Hon förväntas vara den hon utger sig att vara och har rätten att bli behandlad på ett tillbördigt sätt. Trots detta blir ett återkommande tema gränsdragningsdilemma och kuratorn får arbeta med att stärka yrkesidentiteten och rollen. För detta krävs mod att veta; agera utan annans ledning. Uppdraget är otydligt och blir mystifierat, gåtfullt och magiskt. Rollen är ingen sak utan en status, position och social ställning vilken kuratorn artikulerar genom ändamålsenligt uppträdande vilket får epitetet flexibilitet och taktfullhet. Det tröttsamma, krävande arbetet döljs genom/av uppdragsgivaren – barnet. Skolsocionomens scen visar sig vara en flexibel plats, inramning där kuratorn verkar, agerar och blir positionerad i diametralt olika polariseringar som upphöjd och profant professionell.

Egenföretagaren

Balans – marknadsföring och tillbakadragenhet

Kuratorn vill beskriva sig, framställa sig, framstå och uppfattas som en god förebild och yrkesutövare. Genom sitt kunnande och positiva förhållningssätt lyckas kuratorn marknadsföra sig, vilket medför positiv image. Att sälja in sig – att någon vill ”köpa en” handlar om flexibilitet, välarbetad och långsiktig strategi samt trovärdighet.

Flexibiliteten består i att genom ny information analysera situationen och handla utifrån dessa slutsatser. Därför blir en av svårigheterna för kuratorn att planera och hålla sig till det som

stöd i almanackan. Flexibiliteten och övetskapen om hur dagens agenda, uppdrag och händelser kommer att se ut blir det som kan benämnas som kuratorns underlag för att agera.

Att ha ett teorinära och vetenskapligt förhållningssätt en så kallad evidensbaserad praktik är en bas för det ensamarbetet, och en trygghetsfaktor för att ta adekvata beslut i en tuff miljö och hårt tempo. Men ytterst är det den ensamarbetande socionomen som själv väljer inriktning och vad som skall marknadsföras som kurators uppdrag. Flera kuratorer har påtalat behovet av vidareutbildning, men att driva den frågan och inriktningen kommer an på dem själva. Ingen chef eller uppdragsgivare uppmuntrar, uppmanar eller tar ut riktningen för kompetensutveckling. Det är upp till var och en av de enskilda kuratorerna. En kurator säger tydligt att det handlar om att ingen är insatt i verksamheten, kunskapsområdet, och det stora och tunga arbetet som utförs och därmed finns inte heller någon förståelse i kunskap och teori om socialt arbete.

Man ser svårigheter att marknadsföra ett uppdrag och inriktning som är rörligt, rörligt och baserat på egna ställningstaganden och erfarenheter. När inriktningsvalet är gjort med stöd av egna erfarenheter, inställningar och värdegrund uppstår en tillfredsställelse; att hinna finnas på plats, arbeta förebyggande, strukturera upp problem och att ge handledning/konsultation till personalgruppen. Det är då och där kuratorn får mest effekt och genomslagskraft. Eleverna möter kuratorerna varje dag än då.

Pedagoger och skolläring vet inte omedelbart och självklart vad de får, det måste baseras på kunskaper vilket tidigare samarbete och erfarenheter har visat. Insamlandet av kunskap genom erfarenheter kring det arbete som utförts har gjorts av tidigare och nuvarande kuratorer. Slutsatserna som pedagogerna drar kommer att variera och därför är kuratorerna måna om att tala om balansfördelning, marknadsföring och viss tillbakadrägenhet, gentemot skolläring, elevhälsoteam och elever. Det gäller att spela och utföra rollen väl, med en finslipad skärpa och tydlighet.

Detta blir ett sätt att förhålla sig som en konsultativ extern resurs även i de fall kurator är anställd och/eller direkt underställd skolläring, rektor. Man blir sin egen franchise företagare. Bestämmer omfattning, prioritering och insats. I endast ett fåtal fall och tillfällen jobbar man direkt på uppdrag från chef/rektor.

Det som benämns som oroväckande och bekymmersamt är det individriktade prioriterings arbete som kuratorerna utför. Alla elever "bjuds in" och välkomnas att ta kontakt med kurator. Men i praktiken blir detta en omöjlighet. Endast ett fåtal av dessa elever, som är i behov av kurativt stöd, kan i praktiken få det. Att sortera ut och ta ställning till vilka elever som är i

störst behov är ett mödosamt arbete, för vilket saknas rutiner. En kurator satte ord på hur detta sorteringsarbete blir;

*”... den som skriker högst får hjälp. Tiden räcker inte till.
Förhandlingarna jag gör gör jag med mig själv”.*

Att marknadsföra sig innebär också en risk att hamna i situationer och uppdrag som blir svårförenliga med det egentliga uppdraget. Till detta finns kopplingar i kuratorns historia där det tidigare tvådelade uppdraget som en för de högre åldrarna studiekontrollerande befattning samt till de marginaliserande, svaga eleverna, med koppling till barnavårdsmyndigheterna. Kuratorerna själva, tänker mer på sin yrkesutövning som det som 1969 kom att betrakta som skolans psykosociala experter (Backlund 2008). Denna sammanblandning av roller och förväntningar av kuratorns roll och uppdrag gör att kuratorn hamnar i beställnings- och uppfostringssamtal, en diskrepant roll av att vara mellanhanden eller medlaren.

”då skall jag läxa upp för han skall få en uppsträckning, mens i nästa sekund skall jag sitta och prat med honom om varför han egentligen kom för sent; jo, för hans mamma kanske har cancer och han mår jättedåligt, så därför var han stor i käften och då skall jag vara tröstande. Och då kommer Kalle inte att öppna sig för mig, om jag skall skälla på honom först. Så då får jag säga det till lärarna, du får ta dina konflikter och jag strider för mina saker... jag kan inte gå in och vara bannhund på dina uppdrag”.

Ändå utsätter sig kuratorn relativt ofta för situationer som kräver att de för talan för någon annans räkning, då ofta barnens. I citatet skulle lärare kunna ses som beställare, men helt utan mandat, vilket inte kuratorn har i uppdrag att arbeta på. I citatet visar sig också begreppet medlaren, då blir kuratorn den som får ta del av båda parter information men är mer lojal mot den ena parten (barnet).

Balansen mellan att vara aktiv och tillbakalutad ger också liv till den roll som kan förmedlas från kuratorn och som stimulera, bygga upp och trygga samarbete. Att vara aktivt inbjudande, medspelande, till en position av avvaktande, laid back, till viss del avståndstagande, måste ageras med en vacklan i balans, som en dubbelspelande lockfågel. Locka och trygga i agerandet, allt utifrån situationen.

Kuratorerna önskar att pedagogerna också skall våga vara lite mer tillbakalutade och inväntande av resultat, framsteg och förändring.

”Dom som har haft tålmod och dom som har vilat på hanen har fått sett att till slut blir det någonting och då kan dom också förstå varför han gjorde det... men det tar tid”.

Fokuserandet och strategierna kring professionen och det arbete som skall utföras, marknadsföras och säljas kräver kompetens och sinnesnärvaro. I ensamarbetet gäller det att hålla fokus och ”styrfart” mot målet och det skapande uppdraget samt i vissa fall, beställningen. Uppdraget är i huvudsak enskilda samtal, det är fokus i kuratorernas vardag.

Kuratorerna benämner att de använder mycket av sina privata erfarenheter och applicerar dem i sitt yrke. Utbildningen är som en kostymställning där kläderna som hängs på ställningen formas efter åren. Åren ger såväl ställning som kläder patina, men på en del ställen blir det mer slitet än på andra delar och det är då utsattheten och ensampositionen lyser som den starkaste laglapp. Att de starkt använda scenkostymerna håller ihop är ibland en gåta och ett tungt arbete. Kuratorerna reflekterar och refererar till att när de väl är inne i arbetet efter år av erfarenhet tänker de inte så mycket på den utsatthet som finns i ensampositionen. Tungt härbärgerande från såväl barn, föräldrar och familj, till rektorer och pedagoger. Alltsammans härbärgerar de själva.

Balansen tillbakadragenhet och marknadsföring gör sig gällande. Till detta läggs det tunga härbärgerandet och stressen som komplicerande faktorer. Kuratorerna talar om prioriteringsordningen i marknadsförings och tillbakadragenhetsaspekter och att en egen analys av praktiken ofta leder till riktad uppmärksamhet på risken att ta på sig för många uppdrag. Att kvantiteten ibland påverkar kvalitén. Egenanalysen leder också till frågeställningar om att få jobba med färre saker och djupare eller att hålla en bredd i uppdrag och bara ”skumma på ytan”. I marknadsföringen säger kuratorerna sällan nej. Det är också svårt enligt kuratorerna att i förhand överblicka hur stort ett uppdrag kan bli.

Inväntande och inkännande utifrån situationen krävs också ibland för att en förändringsprocess skall kunna äga rum:

”men is i magen och få sova på det hjälper oss att se vad vi kan göra och trixa och så försöka jobba lite mer”

Balansen att förhålla sig framåt – bakåt lutad, insäljande – avvaktande, aktiv – passiv, lyssnande – talande, bredd - djup; vägs i vardagen som på en vågskål, allt för att matcha de

förväntningar, bemötande och arbete som förutsätts från en ensamarbetande kurator. Egna förvirringar, dåligt mående eller sorger filtreras bort för att fokusera på den pjäs som skall regisseras och spelas.

Avsaknaden av kollegialt stöd i ensamarbetet får till konsekvens att kuratorerna inte kan bolla och få feedback i sitt arbete. De blir tvungna att lita till sin egen förmåga och strategi. Att hållbara kräver självbehärskning samt linjen i att hålla en aktiv men emotionell position. Kollegialt stöd i samtalet beskriver kuratorn som en kvalitetssäkring och utveckling, att växla upp några grader, särskåda sitt eget beteende samt därefter analysera förändringarna i arbetet och processen.

Att ha en kollega i hjälpen att förhålla sig i en fritt svävande uppmärksamhet under mötet med elever och föräldrar, är en önskan som kuratorerna uttrycker. Detta för att få tydlighet och trovärdighet i den svåra roll de är satta att utföra och marknadsföra.

Avsnittet gör gällande för den roll som kuratorn spelar som egenföretagare, med en balans mellan marknadsföring och tillbakadragenhet. På den scenen gäller det att vinna mark, bli betrodd, värderad och respekterad, om detta säger en kurator så här:

”så sammantaget måste man kunna lyssna på människor, förstås, och så tänker jag på förmågan att kunna höra saker från många håll... man måste kunna luta sig tillbaka och allt det där som man måste hållbara...”

Infiltratören

Som en psykosocial expert på skolan bidrar kuratorn gärna med kompetens men håller sig också i bakgrunden som en ”infiltratör”. En kurator beskrev sin roll gentemot lärar kollegiet och rektor som manipulativ, att kuratorn ledde in kunskap och vetenskaper som inte kunde sägas högt, för då skulle pedagogerna protesterat. Men genom samtal påverkades sedan pedagoger samt rektor vilka fattade beslut som var helt överensstämmande med kuratorns initiala förslag. En annan kurator beskrev påverkans arbete som ett processinriktat arbete. Arbetet blir ganska lätt eftersom fokus hamnade på vem man jobbade för, barnen, och hur beroende de är av att det finns kloka vuxna runt dem som förstår. För kuratorerna blir detta ett sätt att agera helhjärtat genom klokt vuxenskap och upprätthålla barnperspektivet som definition på verkligheten. För att det skall kunna ske blir det nödvändigt att hålla fast vid sin tes, attityd och linje. Att utforma och styra sitt uppdrag blir en viktig del i påverkansarbetet. Flera av

kuratorerna uppger att de styr över sin situation och uppdrag, trots det är det ingen som har en chef som efterfrågar en verksamhetsberättelse. Den kan (i bästa fall) kuratorn skriva på sin ”kammare”, men det är inget som förs fram till ledning eller politiker. Det tar en kurator upp som en frustrerande faktor och ett tillkortakommande i inkilandet och infiltratörsskapet samt betydelsen av belysandet av kuratorsfunktion och uppdrag:

”Så det är ingen som samlar ihop det, och det är ju för ens egen del då, att kunna se hur ser det ut, jämfört med förut och så... har det blivit mer för det är ju jätteviktigt för dom säger ju alltid så ledningen att, nja, nu när man har ifrågasatt att elevantalet minskar, alltså, ja, det gör det ju ... men hos OSS minskar det inte. Och det är ju not som vi vill tala om. Det ser precis likadant ut hos mig nu som det har gjort tidigare. Det har inte minskat nåt, elevsamtalen”.

Flera av kuratorerna talar om förmåner och fördelar med arbetet. De tillstår också att de har en viss förmåga att nå dit de vill med sina förfrågningar och önsknings. Man gör lite det man tycker, och frågar inte alltid heller. Den stora friheten lämnar utrymme för stora val och inriktningar. Så man skapar sin egen kanal att utföra skolpsykosocialt arbete. Att bara följa med strömmen om det är något som inte passar eller som krävs för det jobb som skall utföras; så är det den enskilda kuratorn som ifrågasätter, inte en chef eller överordnad. En kurator belyser detta genom en beskrivning då kuratorsgruppen skulle gå en utbildning och då hon sa nej, eftersom hon ansåg att hon inte hade nytta av utbildningen, utan ville prioritera annan utbildning som passade hennes arbetsupplägg.

Eftersom kuratorn själv kan påverka och styra vilken inriktning yrkesrollen, professionen och funktionen skall ta blir det också den individuella kuratorns roll att hålla sig ajour och insatt på socionomhorisontens nya råd och rön samt vetenskapligt socialt arbete. Kuratorerna säger att de måste ta reda på all information själva, ta till sig och hålla sig underrättade och inspireras av forskning, utbildning, medicinering och nya rön. Påfyllnad, nya infallsvinklar och teoretiseraden av kunskap läggs till redan införskaffade kunskaper och erfarenheter. Kuratorerna talar om balans av avvaktande för att senare presentera fakta, teoretisera och ge nya infallsvinklar. Så fyller man rollen med tillförlitlighet, kunskap och värdighet.

En kurator beskriver att med åren så har ”ivern”, ”det heta”, lagt sig och hon kopplar bort och kopplar av i lägen då det fungerar. Således en balans mellan professionalitet och försiktighet.

Full inkludering blir i detta avseende inte viktigt för kuratorn. Här påtalas en vinst av att vara på någon annans arena/scen och möjligheten att dra sig undan, agera avvaktande och aktiv; allt utifrån situation och behov. Att dessutom inte vara anställd på den arena de är satta att agera stärker möjligheten att agera som infiltratör. Trots beskrivning om möjlighet att backa undan och vara selektiv infiltratör och välja striderna så finner en annan kurator sig inte tillfreds med förhållningssättet fullt ut;

”då får man ju strida och då då blir det så att jag blir obekvämt, det är min skyldighet som kurator att, jag skall inte backa, jag skall hela tiden strida”.

Och fortsätter vidare:

”man måste kunna övertyga i alla fall... och då är det så att du måste vara ganska så fast i din idé om vart du vill och kunna hålla fokus på vad är min huvudidé. Så jag inte blir bortkollrad för annars kan man tappa, för det är ju lätt om jag vet att det är dit jag ska, då kan jag, jag kan tappa riktningen, jag kan ta lite vänster, lite höger och så, men jag går hela tiden åt det hållet, va, så det är en viktig egenskap, att kunna hålla fokus”.

Att strida och agera obekvämt balanseras mot det faktum att inte agera ut och ställa till med en scen.

En av kuratorerna uttrycker stort missnöje, med sin chef som styr med hela handen, och har på flera nivåer protesterat för att åstadkomma förändring genom att skriva brev till förvaltningschef. I brevet har det påtalats att verksamheten ”rasar” och att den enskilda kuratorn inte kan stå för kvalitén eller innehållet i uppdraget.

På detta sätt, i rollen av infiltratör, ställa till med en scen för att nå ut och förhoppningsvis nå fram till ett nytt annorlunda framträdande blir en strid att agera på scenen.

Sammanfattningsvis blir infiltratören en rollgestalt på den främre scenen. Infiltratören agerar i diametralt skilda positioner. Smidigt agerande för att nå sina egna mål, visioner och önskan om uppfyllelse å ena sidan. Å andra sidan utagerande aktivitet, på gränsen till aggressivt stridande för att nå ut med budskap, kunskap och krav om förändring. Kuratorn, i rollen av infiltratör, leder in kunskap på ett sätt som gör att kuratorns definition av verkligheten är svår att sätta ur spel.

Tuffingen

Legitimitet och trygghet

I genomsnitt har de intervjuade kuratorerna minst tio år inom professionen. Flera av dem har arbetat längre inom socialt arbete, någon har kortare socialarbetarkarriär men är då äldre i ålder. Alla beskriver att de har en egen historia, som tangerar vetskap och insikter om socialt arbete och marginaliserade människor. Att ha bearbetat och genomgått egna livshändelser, öden och svårigheter har skapat dem att kunna med större trygghet utföra socialt arbete. Man talar om egenskaper som ”vässade armbågar”, ”skinn på näsan”, stabilitet, trygghet, en solid grund baserad på personliga och professionella egenskaper.

Kuratorn binder sig att vara kunnig och kompetent och därmed tvingas den samma att göra sig av med alla anspråk om att vara något annat. Därmed blir det också viktigt för kuratorerna att påvisa sina egenskaper också vid förhandlingar gällande exempelvis kompetensutveckling och vidareutbildning. Resultatet av denna önskan och förfrågan om kompetensutveckling och vidareutbildning är mycket varierat, både utbud, kvalité samt kvantitet och vilken inställning om förväntan kring uppfyllelse och krav man har på det.

”jag får allt. Jag får åka på det jag vill. Det är ingen som har sagt att det här skulle jag vilja att du åkte på eller det här skulle jag vilja att du provade på vår skola. Dom kanske inte bryr sig. Men det har jag ju tyckt varit jättespännande; alltså jag har ju ett fortbildningskonto, men det har jag överskridit varje år”.

Budget är det i särklass största hindret kuratorerna ställs inför vad gäller vidare- och fördjupad utbildning. Det blir också en vakuumposition för kuratorn med denna explicita faktor, budgeten, som tuffingen inte kan påverka med sina personliga egenskaper och påverkansmöjligheter. En kurator beskriver:

”Det borde finnas mer i kompetensutvecklingsbudget. Det är en investering för företaget eller organisationen. Min chef vet vad jag önskar. Jag vill gå steg ett utbildningen...man kommer aldrig att få nog med kompetens och vidareutbildning; kunskap är ett djupare tillstånd av förvirring”.

Genom att ge kuratorn påfyllnad genom utbildning ser kuratorerna som en arbetsmiljö aspekt och skyldighet för att kunna utföra det arbete som krävs i tuffingrollen, nischning och

spjutspets. Servicespecialisterna, kuratorerna, arbetar för att skapa och forma det jobb som krävs för att möta barnen, ungdomen och det arbete som skall bedrivas för positiv förändring, utveckling och växt.

”det är som jag säger om körkortet, att den dan du får körkortet det är då det börjar, och det är samma med det här också, för det är ett speciellt jobb och det är ett jättesvårt jobb egentligen. Oerhört svårt jobb, kanske ett av de svåraste socionomjobben... det är mer komplext”.

Återigen hamnar skolsocionomen i ensampositionen att utföra ett specialistuppdrag i rollen av tuffing. Den kurativa specialisten vill möta människan, ibland marginaliserade och ibland rättslösa. För detta krävs legitimitet och stabilitet.

Att samverka inom elevhälsoteamet skapar legitimitet och trygghet till teamet men ger också ett professionellt förhållningssätt som ger ringar på vattnet gentemot pedagoger och ledning. Att man tillsammans i elevhälsoteamet har kännedom och kunskap om varandras kompetenser, verksamhetsområde och professionella specialitet. När man finner denna trygghet i teamet kan man söka stöd i teamet och sedan vända sig utåt igen för ytterligare uppdrag och utmaningar.

Kuratorerna har under sina yrkesverksamma år arbetat upp arbetsmetoder och strategier i linje med den verksamhet de är anställda i. Detta vilar på personliga tuffa egenskaper, karaktäristiska attribut vilka står i samklang med förutsättningarna för att verka som ensamarbetande socionom i skolan.

”man måste vara väldigt speciell för att jobba med det här. För det första. Och man måste kunna jobba ensam och vara flexibel och ta egna beslut, det måste man kunna... ja, modig och ta egna beslut ... jag är sån, skall fixa det och kunna det här. Finnas tillhands, ställa upp utan gnäll. Det sitter i min personlighet”.

De mest väsentliga och karaktäristiska attribut som kuratorerna återkommande lyfter fram och som kan placeras i rollen som tuffing är mod och flexibilitet. Dessutom säger kuratorerna att den egna tryggheten såväl professionell som personlig är en faktor som ger stabilitet och tillitsfullhet till tuffingrollen. Kuratorn förväntas också vara den som tål att höra, utan att sätta igång med eget prat och berättande. I socionomens roll finns ofta en politisk ansats och inställning och kuratorerna talar om civilkurage, mod och kraft att sticka ut hakan, både för

sig själv och för andra. Det blir också en signifikant aspekt av den roll som socionom i skolan agerar i egenskap av tuffing.

Flertalet av kuratorerna har på olika sätt beskrivit vikten av att vara själv, finna sina grundvärderingar och våga stå upp för dem och den lilla människan fullt ut som den roll av tuffing de agerar i sin profession. Det beskriver att det är tufft att vara ensam ute på skolorna som socionom. Kuratorerna vägrar att bli trampade på eller se någon annan trampas på. Därför skapas eget utrymme, revir, för att inte bli invaderad. Det kräver också mod att stå emot. Ständigt står kuratorn inför det faktum att denna måste ta snabba och adekvata beslut, utifrån den information som finns, gällande lagstiftning samt etik och moral.

Det som beskrivits i avsnittet om socionomens framträdande handlar sammanfattningsvis om det arbete som kuratorn är satt att göra professionellt; front stage. En aktivitet i interaktion, möten, för upprätthållande och förkroppsliga normer. Kuratorn utför sina roller i olika framträdande infiltratören, egenföretagaren och tuffingen på den scen, främre regionen, de är satta att agera.

Skolsocionomens framträdande privat

Ensam – backstage. Att vara personlig men inte privat.

På den bakre regionen, eller bakom kulisserna, konstrueras illusioner och intryck fullt öppet, som en respons på det som skett på de främre regionerna. Dessutom har kuratorernas egen historia en stor roll för agerandet front och back stage.

Alla de kuratorer som medverkat i denna studie andas psykosocialt arbete och har en förkärlek till de människor som på ett eller annat vis faller utanför de ramar som samhället i stort och skolan i synnerhet har skapat. Kuratorerna har oftast egna historiska berättelser om sin egen uppväxt och/eller skolgång, som varit allt annat än oproblematiske. Man har gjort sin egen resa och det beskriver en av kuratorerna, i mötet med en elev, enligt följande;

”när jag träffar ungdomar och det är stökigt och rörigt runt dom, då brukar jag säga till dom att; tänk att du skall klättra upp för ett berg, det här berget är Kilimanjaro eller Kebnekajse... jag kan säkert ge dig några tips, men det är Din klättring, så jag kan inte bestämma var vi skall gå, jag kan inte säga vägen. Men jag kan däremot klättra med dig. Och när vi kommer fram till en klyfta i berget så kan jag säga till dig att 'såhär gjorde jag då' ... tror du

att vi kan lösa det tillsammans... så här... då kan jag ge dig idéer så får vi hitta på smarta lösningar och det tycker jag är en ganska bra resa för jag kan inte hitta på, alltså det är ju inte min resa, min krångliga skolgång, det var då... men, jag har gjort en resa... och jag vet hur den ser ut..."

Och fortsätter vidare:

"man måste också se till att jag inte är du. Du är du och du gör resan och jag finns med och jag kommer inte att backa, jag kommer inte att bära, men om du är på väg att trilla så kommer jag att stå där och vara en stöttepelare, så du kan studsa tillbaka upp på vägen igen, men det är du som går och det är du som... jag finns här runt omkring och håller ut armarna".

Trovärdigt användande av metaforer, som i citatet, gör kuratorns egen historia till ett verktyg in i verksamheten, ut på scenen, dock utan att kuratorn själv blir huvudrollsinnehavaren.

Uppriktigheten gör sig gällande under samtalet. Kuratorn använder sina egna erfarenheter på ett ärligt, professionellt förtroligt sätt. I mötet med nya individer/elever används uppriktigheten också i interaktionen; så till vida att individ/elev kännedom kan ses som möjlighet eller utmaning. Det är en yrkeskonst och personlig fingertoppskänsla att finna balansen i att våga stanna kvar och genomföra uppdraget men att också backa ur och hänvisa till annan samtalskontakt eller insats om parterna (elev-kurator) känner varandra för mycket och nära. En balansgång och känslighet för kuratorerna.

Respektfullheten blir en ömsesidig trovärdighet i interaktion där kuratorn litar till aktörernas, både sin egen och den andres, förmåga att känna efter och signalera gränser.

Ytterligare ett dilemma som sätts på prov i uppriktigheten och ärligheten är lojalitetsgränsdragningar. Genomgående pratar kuratorerna om att det är barnen i centrum som är grundprincipen och behöver ibland förtydliga det till exempelvis föräldrar. Ibland tvingas kuratorerna att ta ställning och valet faller oavkortat på barnet.

Klättrandet, vilket beskrivits i tidigare ovanstående citat, och kuratorns förhållande till sin egen historia, gör det möjligt att lägga scenljuset på de bakre regionerna av elevens liv. Detta på grund av att kuratorn själv i det kliniska arbetet kan verka som en sufflös; kuratorn känner

till känsliga partier i det fördolda inre som finns inom eleverna och deras rädsla för att ta fram detta (förhållandena i de bakre regionerna och hur människan framträder).

Kurators egen intuition och vetskap om sina egna erfarenheter och kunskaper används i utformningen av mötet. Därför blir egen genomarbetad livsinställning av stor vikt. Inget får lämnas åt slumpen eller utelämnas, ändå måste agerandet ske spontant och utan regi.

Kuratorn, som tidigare beskrivit metaforen om klättring fortsätter resonemanget med hänvisning till denna klättring:

”Det kan vara svårt för skolans personal att förstå det här. För dom drivs ju utav strävans mål och uppnående mål, som det heter i gamla skollagen, men det kanske blir tydligare med den nya, men dom drivs ju ändå av den... målsättningen av att vad skall dom uppnå, dom här eleverna, betygsättning, jag drivs ju inte av det jag har ju inget intresse av det, så i min roll, utan jag kan ju ha intresse av att dom skall ha kunskap så att dom skall klara sig så bra som möjligt i livet i världen som det ser ut idag... sen kan han elda upp det där betyget, men kunskapen kommer han ju ha hela livet. Och där kommer vi aldrig att ha samma syn”.

Utveckling och bearbetning av den unges liv och historia blir centralt för kuratorn. De egna centrala värderingarna och åsikterna genomsyrar kurators sätt att se på världen och människan.

Återhämtning

Gränsdragningen mellan att vara personlig men inte privat benämns som en varvning, ett vävande. I intervjuerna, vilka ägde rum som grund till denna studie, samt i handledning arbetas det med och ges tillfälle till detta särskiljande; kuratorn finner varje möjlighet för möte kring självreflektion och differentiering som tillfällen för och till dialog kring ensamarbetets påverkan, professionellt och privat.

För att hitta kraft och möjligheter till att själva distansera sig från arbetet och den sammanblandning som lätt uppstår för kuratorerna vänder sig de flesta kuratorer ut i naturen.

Även återhämtningsarbetet i de bakre regionerna sker i ensamhet. Med utvecklade strategier beskriver kuratorerna hur deras skiljelinjer manifesteras i deras liv, för att hämta kraft och energi. Promenaden, som en strategi att göra både en psykisk bortkoppling, men också en

fysisk återhämtning och distansering från skiljelinjen mellan front och back stage, professionellt och privat. En kurator har satt klockan på väckning tidigare, för att slippa vakna med alla barn och ungdomar i huvudet, hinna före tanken, gå ut och promenera och därefter kunna lämna hemmet och då få fokus på arbetet.

Ledighet och lov blir också en strategi i återhämtningen för kuratorerna. Att arbeta mer än intensivt under terminerna för att sedan andas och återhämta sig. Mobiltelefonen har under loven glömts bort och laddats ur. Kuratorerna har däremot laddat upp. Uppladdningen handlar om att hålla sig på den bakre regionen, avskild från skola och arbete. Den annars så aktiva kuratorn blir plötsligt tillbakadragen och avstår att utsätta sig för sociala kontakter. Successivt släpps vänner och bekanta in, back stage, under ledigheten. En strategi i återhämtningen för att bespara sig att inte bli översköld av intryck och känslor. Praktiskt, fysiskt arbete gillar kuratorerna i återhämtning; som att måla hus, gräva, utföra trädgårdsarbete, etc. Att få ”köra slut på sig” fysiskt som en balans till det långa och krävande psykiska tanke arbete som under lång tid utförts.

Mycket av återhämtningen sker alltså på den bakre regionen, där kuratorn är privat och får energi. Men det ges också beskrivningar av en tillfredställande återhämtning på den främre regionen, i det dagliga arbetet och kontakten med eleverna; att det livnär och ger kraft.

Detta blir också ett kurativt dilemma, ett fenomen som får sammanfatta avsnittet. Kuratorn i skolan utför sitt arbete front stage och återhämtningen sker backstage. Men eftersom kuratorn beskriver att hon/han ”lever sitt arbete” blir särskiljandet svårt och mödosamt.

Glesbygdens komplicerade faktorer

Att bo och jobba i samma eller angränsande kommun har varit en ytterligare komplicerande faktor för alla kuratorer. De har alla berättat om saker de får avstå och ta ställning för eller emot. Den absolut första gemensamma och starkaste faktorn är den som rör alkohol. Alla kuratorerna har ett förhållningssätt till offentliga tillställningar, pub och restaurangliv och strategier som rör detta. Man väljer att avstå krogliv och säger sig göra avkall på detta, ingen säger att det är ett bekymmer eller att man saknar det, men det är det första som framkommer vid intervjuerna. Följande citat får stå modell för ett sådant intressant tillfälle då kuratorn byter scen, från den bakre regionen, ut på den offentliga scenen.

*”Det har nog varit billigt för jag har aldrig gått på krogen (skratt)
Aldrig. Det skulle jag inte göra heller. Det finns väl saker som*

man INTE gör, jag går inte ut och roar mig på det sättet. Jag kanske inte utsätter mig för vissa saker.”

Kuratorerna beskriver också ett avståndstagande att gå på systemet, stå där i kön och träffa föräldrar eller äldre ungdomar. Det blir märkliga möten.

För att finna förhållningssätt att kunna bo och arbeta på samma ort och kommun där ”alla känner alla” är att dela upp professionellt och privat. För kuratorn innebär det att agera professionellt i de sammanhang hon förväntas göra det och förhålla sig till den anställning hon ingått och arbetar för att utföra.

Som professionell servicespecialist och med önskan om att framstå som en sådan ger kuratorn signaler om att bevara sin trovärdighet i det budskap man professionellt är satt att förmedla. I vissa fall blir det ett spel, en roll, av mer ”fromhet” än vad kuratorn egentligen är.

Genom en noggrann tidsplanering av ens framträdanden är det inte bara möjligt att hålla de olika publikerna åtskilda från varandra utan också att lägga in en liten paus mellan framträdandena för att ställa om sig psykiskt och fysiskt från den personliga fasaden till den professionella.

”det som har med glesbygd at göra, det är att man är ju alltså, det är ju att man kanske har ett samtal med grannens barn, alltså så, att man är, ja att man umgås alltså privat. Och alla vet vem man är och så. Eftersom jag bor där, det kan ju vara en sak som faktiskt är ganska jobbig ibland. Att man kanske måste ringa till en kollega, men då gör man det i sin profession. Liksom.”

För kuratorn blir attribut som tillskrivs denna svårt att förhålla sig till. Grannarnas barn umgås med de egna barnen och man möts på föräldramöten eller ICA. Det blir därför viktigt för kuratorn att ha strategier i gränsdragningsarbetet och tillåta sig att vara på de olika arenorna, professionellt – front stage och privat – back stage. Detta torde vara mer viktigt i glesbygd där det blir möjligt för föräldrar och övriga att beskåda kuratorns agerande i olika lägen, positioner och situationer.

Att veta och höra så mycket, alla känner alla, kan vara både nack- och fördelar. En glesbygdsfaktor som lyfts fram är att det skvallras mycket. Flera kuratorer uppger att de hamnar i etiska, moraliska och sekretessmässiga dilemman i skärningen mellan professionell och privat. Skvaller blir ett glesbygdens dilemma. Delandet av information, om vad som hänt under dagen, med sambo/maka/make, är helt omöjligt eftersom denna/denne kan veta vem

kuratorn antyder att ha träffat. Likaså uppstår dilemman när kuratorns partner kommer hem och berättar saker som inträffat ”på byn” under dagen och som får förklaringar till familjers eller ungdomars sätt att vara och agera i skolan. Sekretessen, tystnadsplikten är ett tema som varje kurator har med sig som ett diskretionsmantra. Ett mantra som de behöver upprepa på hemmaplan då sambo eller barn kan ha åsikter, ge beskrivningar och berättelser som inte alls överensstämmer med kuratorns uppfattning och bild av verkligheten.

De diametralt olika åsikterna om specifika händelser blir av mer signifikant betydelse i glesbygdslän där ingen kan uppträda anonymt, men kurators sekretess och yrkesheder förbjuder henne att ge färg och ljus på den scen hon får beskriven för sig hemma, back stage, i återhämtning. Det stressar och påverkar kuratorn.

Att vara privat, professionell och sekretessmässigt korrekt diskret och återhållsam är en balansgång.

Närheten, slutenheten och att man är hänvisad till varandra i hög utsträckning försvårar möjligheten att hantera saker öppet och det blir därför många hemliga inslag. Kuratorerna beskriver en närhet som i vissa fall blir helt isolerande. För barnen i skolan kan det handla om en klassammansättning där klassen består av en eller två elever i respektive årskurs. Barnen blir hänvisade till varandra på ett tärande sätt. Vid konflikter blir föräldrarna helt upptagna av att försvara sitt eget barn och späder många gånger på konflikten. I dessa glesbygdsskolor finns det få pedagoger och även dessa är helt hänvisade till varandra, vilket förutsätter en ärlighet och öppenhet, vilket inte alltid är fallet. Kuratorerna anser denna typ av strukturella och samhällliga fenomen som betungande arbeten, dessutom förekommer det i dessa olika grupperingar hemliga angelägenheter som inte kan artikuleras öppet.

Att bo och verka i samma kommun bidrar till att man blir en välkänd person, privat och professionellt. Alla kuratorerna har skapat förhållningssätt och strategier kring hantering av telefonsamtal hem och användandet av jobb-mobiltelefon. Man ser det som en lättnad i belastningen av telefonsamtal hem mot hur det var under tidigare anställningar inom socialtjänsten. Kuratorerna ser och beskriver att deras anhöriga har påverkats av telefonsamtal hem och att det varit ytterligare en faktor som bidragit till ett tydligare ställningstagande i gränsskapande. När kuratorn får telefonsamtal från elever eller föräldrar som berör arbetsrelaterade frågor hänvisar kuratorn dem vidare eller ber dem återkomma under arbetstid. Liknande strategier har kuratorn när hon möter elever och föräldrar på ortens mataffär eller andra offentliga samlingsplatser. Man skapar ett filter i vad man tillåter sig att ta in av de som skall försiggå på front stage när kuratorn befinner sig på backstage.

”Men det jag kan känna ibland det är väl att alltså, jag vet inte, riktigt, men alltså det kan vara svårt, liksom att vara, riktigt privat. Så. Liksom om man är ute eller om man är på en tillställning och så, känns det ändå liksom, som om många ser kuratorn och inte mig som person, liksom”.

Ett framträde på backstage kräver att såväl aktör som publik tillåter aktören att lämna sin rollgestalt. Ett sådant rollutträde ger utrymme för en annan, privat rollgestalt att träda fram. Denna skall ageras och utkristalliseras i en annan skepnad, men ändå med en aura som möjliggör ett återträde till frontstage utan svårigheter.

Desto fler år som går inom yrket och professionen gör skiljelinjen backstage och front stage än viktigare. Återigen förs det faktum in att glesbygdens geografiska spridning påverkar den framställan av insikt och inblick på orten och direkt in i familjers hem och familjestruktur.

Kuratorn påtalar också svårigheter med stigande antal år i yrket. Desto fler år som går ökar antalet individer kuratorn mött i yrket och för att vara trovärdig är skiljelinjen otroligt viktig. Att inte bli allt för privat i det professionella, men inte heller professionell i det privata. Då beskriver kuratorerna hur deras egna barn måste påminna sin förälder om att ”nu är du inte mamma, utan nu faller du in i kuratorssättet...”. Skapandet av en professionell framtoning i hemmet beskriver kuratorerna som en omöjlighet. Det blir familjemedlemmarna som avslöjar kuratorns beteende och tvingar denna att retirera i sitt agerande.

Trots detta beskriver kuratorerna hur de ”lever sitt arbete”/”är” arbete och professionen samt gör därmed stora ansträngningar att distansera sig och göra skiljelinjen tydlig, eftersom de också bor och är privata på en närliggande scen.

”men ibland så kan jag tycka att jag ÄR ju en kurator, jag jobbar inte som det, utan jag är det jämt”

Om man ÄR sitt arbete blir det också svårt att göra lyckade dramaturgiska föreställningar på någon av scenerna. Om arbetet som kurator tar så mycket tid att det inte blir något kvar; tids-, resurs eller relationsmässigt för familjen krackelerar det på familjescenen.

I mötet med föräldrar uppger kuratorerna att de sett det som en nödvändighet att tänka till och fundera ut strategier och förhållningssätt i förväg. Det är av stor vikt att det som skall sägas görs på ett öppet och ärligt sätt. Då är det få föräldrar som misstyper även om det är ett jobbigt samtal. Kuratorerna har gjort ställningstaganden och gränsdragning i vem de bjuder in

i facebook gemenskap, varför de bjuds in eller inte och vilka konsekvenser det kan få i rollframställan för kuratorn, samt i skiljelinjen mellan personlig och privat.

Kuratorerna lyfter, efter mina frågor, mest försvårande och komplicerande faktorer för glesbygd, men några positiva aspekter finns och lyfts fram. De fördelarna som benämns med glesbygd är att det finns snabba kontakter, nätverket, upparbetade kontakter, samarbete skola-polis-kyrka-socialtjänst, något som kuratorerna samstämmt finner som underlättande faktorer.

Sammanfattningsvis kan kapitlet summeras med att det i glesbygdens geografiska avstånd finns en närhet i personkännedom och inblick på varandras arenor. Detta påverkar kuratorns roll professionellt och försvårar möjligheten att fullt ut få vara privat back stage. Att skapa kontroll och skiljelinjer i det professionella ökar möjligheten för återhämtning och privatliv.

De utomstående/publiken

För att ”hålla” som tuffing, infiltratör och egenföretagare i det ensamarbetet som socionomen på skolan förväntas göra, krävs ett yttre sammanhang vilket alla kuratorer har arbetat upp genom samverkan, handledning och nätverksarbete. De främsta aktörerna är externa; handledare, Barn och Ungdomspsykiatri, Ungdomspsykiatrisk Mottagning samt socialtjänst. Dessa utomstående aktörer finns utanför skolan och benämns som samverkansparter.

Samverkan och samarbete med socialförvaltning, andra instanser och myndigheter för att uppnå resultat för den enskilde och samhörighet och kollegialitet mellan professioner och verksamheter blir ett sätt att agera tjänande inför och i varandras verksamheter. Samverkan med socialtjänsten ger kollegialt stöd, oftast med bas av att de har samma utbildning, socionom, eller att aktörerna har en beteende- eller psykologisk inställning och förhållningssätt till elevernas problematik.

I samarbetet blir samverkanspartnern något som Goffman (2007:135) benämner som den gästfrie husbondens värdskap. Kuratorn blir inbjuden, tillåts agera och som i vissa avseenden får ingå i värdens team.

Barn- och ungdoms psykiatri förefaller vara den organisation som kuratorerna känner sig stå på förtrolig fot med och finner kraft i arbetet.

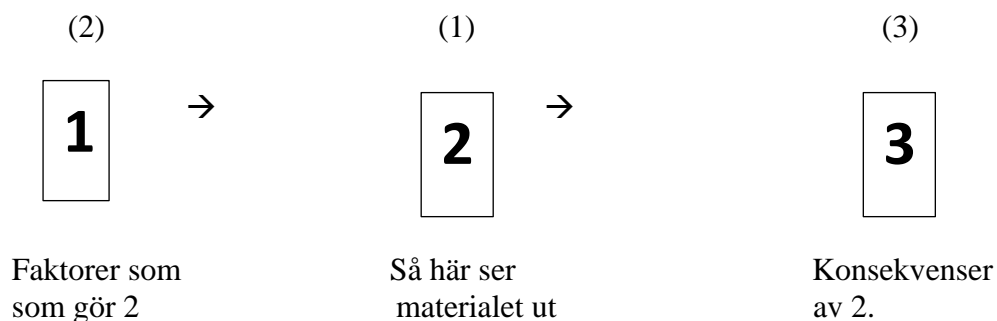
För kuratorn blir de utomstående samverkansparterna de aktörer som hon kan dela sin scen med. Det blir ett sammanvägande i kontakten med myndigheter med barns bästa i fokus, vilket får ”ringar på vattnet effekt” och bidrar med positiv input till kuratorerna. Scenen

upplevs inte så mörk utan ljussätts av likasinnade aktörer. Samspelet blir ett faktum, vilket stärker kuratorn i sin roll. Rollen som en gästfri tjänare har handledaren; vilken kuratorn beskriver som mycket viktig faktor för sin profession och det arbete som utförs i ensamhet. Beskrivning ges över hur viktig tjänanderoll handledaren har och hur dennes agerande påverkar och avlastar kuratorn dennas tunga härbärgerande.Handledningsfunktionen har enligt kuratorerna fungerat så avlastande att det möjliggör ett fortsatt ensamarbete.

Handledningen har en central betydelse, där kuratorn ges utrymme att avlasta sig det tunga härbärgerandet, stressen, kraven och förväntningar. Dessutom ges möjlighet till självreflektion och indirekt individuell, personlig återhämtning.

6. Avslutande reflektion och analys

Redskapet för sorteringsarbetet i den avslutande reflektionen är en modell som bygger på tre steg. Först en granskning av bakrunds-, teoretiska- och empiriska materialet (1). Huvudpoängen i respektive avsnitt lyfts fram och belyses. Vidare studeras och tydliggörs de faktorer vilka skapar förutsättningar för och gör det empiriska materialet (2). Slutligen, som steg tre (3), granskas vilka konsekvenser materialet får. Reflektionerna är även de utformade samt förmedlas till läsaren på detta sätt.

Så här svarar materialet på frågeställningarna

I detta avsnitt sammanfattas slutsatser av tidigare forskning, teori och empiri genom reflektion och analys. Detta görs utifrån studiens syfte och frågeställning. Uppsatsens syfte har varit att beskriva och analysera socionomens arbete som skolkurator i glesbygdsområden samt att vara ensam socionom i elevhälsoteam och hur detta påverkar den enskilda individen professionellt och privat. Utifrån detta syfte gjordes en historisk exposé över skolsocionomens roll och professionalisering i skolan vilket därmed började svara på frågeställningen;

Hur ser då skolkuratorernas erfarenhet ut av att vara i tvärprofessionella team?

Redan sedan 1913 (Bronstein et al, 2011) har socionomen varit en del i elevhälsoteam i skolan. Läkare och psykologer har varit självklara professioner medan socionomer och sjuksköterskor ses som ett skikt innan semiprofessionella, lärare (Thylefors, 2007). Vilken roll kuratorn får i elevhälsoteamet beror också på om kuratorn är anställd i teamet (av rektor) eller är ambulerande (centralt anställd) kurator (Bronstein et al, 2011). Thylefors (2007) beskriver att när teamet väl är etablerat handlar det sedan mest om vad som skapas i teamet, en täthet av ömsesidigt beroende där professionerna och roll specialiseringarna överlappar varandra och där hela teamet är beroende av samordning, styrning och ledning. Goffman (2007) talar om den ödesgemenskap som uppstår i ett team. I denna ödesgemenskap intas en social position som upprätthålls och ageras. I gruppen kan den enskilde aktören hålla en känslomässig distans. Om jag tolkar Goffman (2007) med ett skolkurativt perspektiv kan jag också utläsa att teamet kan styra elevhälsoteamet att bli en aktionsgrupp vilken har gemensamma intressen och kollektiva syften. Informanterna beskriver själva, relativt samstämmigt, erfarenheter av att vara i tvärprofessionella team. Skolsköterskan beskrivs ha en särskild plats i teamet och kuratorn beskriver sig vara ”närmst” denna. Kuratorerna beskriver de olika rollerna i teamet och att det finns en outtalad hierarki. Kuratorernas tid och kraft går åt till att förflytta sig mellan skolor och därmed olika team, då de har flera olika skolor att förhålla sig till och arbeta på. Det är slående konstaterande och insiktsgivande att kuratorerna sedan 1900-talet har kämpat med sin roll, position och yrkesroll. Allt sedan dess har också kuratorn gått jämstides med skolsköterskan och hierarkiskt upplevt sig varit underlägsen läkare och psykolog. Troligen kommer kuratorerna att få arbeta med denna hierarki även framledes. Det är dock synnerligen viktigt att kompetens, profession och roll blir så utvecklat och förtydligt att inte kuratorn själv tvivlar på sin egen kompetens och möjlighet att arbeta som socionom i skolans tvärprofessionella team.

I studien granskades frågeställningen om skolsocionomens utbildning och vidareutbildning. *Vilken grundutbildning och eventuell vidareutbildning behövs för att på ett professionellt sätt kunna arbeta som skolkurator?* Historiskt sett var socialarbete endast ideellt arbete. 1913 anställdes den första skolsocialarbetaren i USA (Bronstein et al, 2011). Den första svenska skolkuratorn anställdes 1942 i Göteborg (SOU 197:11, s. 35-38). 1972 var skolkuratorns huvudsakliga uppgifter rådgivning, information, länk mellan hem och skola, utredningar och administrativa uppgifter (Backlund, 2007). Så sent som 1978 säger skolöverstyrelsen (Skolöverstyrelsen, 1978) att grundkompetensen för att anställas som kurator skall vara socionom. I elevvårdsutredningen ”Från dubbla spår till elevhälsa” (SOU 2000:19) föreslås en ettårig vidareutbildning, ”socialt och kurativt arbete inom skolan”. Akademikerförbundet SSR

(www.akademssr.se) påtalar 2011 att skolsocialt arbete bör finnas som magisterutbildning. Skolkuratorsföreningen (www.skolkurator.nu) fastslår nödvändigheten av professions fördjupande kunskaper i mänskligt beteende, sociala system och samtalsmetodik. Det som en förutsättning för att kunna bedriva professionellt skolsocialt arbete. I uppsatsens teoridel har inte Goffman (2007) bidragit med så mycket vad gäller utbildning och vidareutbildning. Det enda som kan tolkas in i denna frågeställning är Goffmans (ibid) syn på vikten av att besitta de kunskaper som man utger sig för att faktiskt ha. Det empiriska materialet visar på att kuratorerna i studien är socionomer och finner stor tillit till sin yrkeskompetens och kunskap men beskriver socionomprofessionen som allt för bred och grund. Alla informanterna har en önskan om vidareutbildning och flera anger att de önskar ”Steg-1” det vill säga grundläggande psykoterapiutbildning.

Det går att följa, som en röd tråd, genom historik, teori och genom empirin, *de personliga egenskaper och karaktärsdrag som är värdefulla för yrket som skolkurator*. Historiskt sett har skolsocionomen alltid riktat sitt huvudsakliga arbete till marginaliserade individer (Skolöverstyrelsen, 1953, Berzin och O’Connor, 2010). Skolkuratoren är skolans sociala expert och bedöms kunnig, kompetent och utbildad för det ändamål och uppdrag som skall utföras (Backlund, 2007). Att anställas som skolkurator innebär en förbindelse att implementera högkvalitativt, evidensbaserat arbete (Berzin och O’Connor, 2010). Kuratorns arbete är att vara spindeln i nätet i många sammanhang (Bronstein et al, 2011). Dessa förutsättningar leder mig in på Goffman (2007) som beskriver rollkaraktären som en mellanhand, en medlare som ständigt agerar i uppriktighet. I denna studie har jag utifrån historik och teori kunnat utkristallisera tre huvudsakliga karaktärsdrag för skolsocionomer; Egenföretagare som med lätthet driver sina egna projekt, tar beslut och har många bollar i luften. Tuffingen som ger sig ut utanför komfort zone och utmanar organisation, arbetsgrupp, teamet och sig själv som individ. Infiltratören som jobbar hårt för att växla mellan ett tillbakalutande och aktivt förändringsarbete som, i bästa fall, någon annan har väglett att göra.

Kuratorerna säger att vara kurator är ett sätt att leva, ett modus vivendi. En kurator hade till ock med tatuerat in ”Sapere Aude” det vill säga mod att bruka sitt eget förnuft utan annans ledning. Vidare beskriver kuratorerna sig själva som lojala, disciplinerade, följsamma, försiktiga, smidiga, men mest av allt modiga.

Vilken påverkan har då arbetet som skolkurator på det egna privatlivet? Enligt Berzin och O’Connor (2010) har skolsocionomen alltid varit en länk ut i det omgivande samhället. Denna kontakt har haft sina kopplingar till föräldrar, samarbets- och samverkanspartner. Utifrån Goffman (2007) har studien tagit avstamp i ”Front stage” och ”Back stage” där lösningen på

att få vara privat och personlig, skild från sin professionella roll är att dela upp det som sker i offentligheten ” front stage” och det som sker privat ”backstage”. När kuratorn får ta del av andra människors hemligheter får endast ett fåtal individer kunskap och vetskap om kuratorns hemligheter. Detta innebär också att kuratorn undertrycker sina egna känslomässiga reaktioner på privata problem i närhet av andra. Detta för att upprätthålla ett slags jämviktsläge, Status Quo. Kuratorerna i studien säger att de själva funderat mycket på denna fråga och att de kan konstatera att de avstår olika händelser och erbjudanden och att de ständigt avväger vad de ger sig in i privat. Detta innebär att de blir mer tillbakadragna i ensamhet.

Socionomen i skolan är satt att göra sin profession. Eftersom uppdraget är ”luddigt” och otydligt blir innebörden för att kunna göra först att skapa. För kuratorn blir detta ett ensamt, tröttande och tidskrävande arbete som görs med taktfullhet i ensamhet med hänsyn tagen till de olika lojaliteterna som förväntas uppfyllas från skolledning, chefer, pedagoger, teammedlemmar.

Det ensamarbetet som utförs bygger på att kuratorerna som individer har kraft, mod och kompetens att driva psykosocialt arbete på andra aktörers arena, skolan.

Hur kan man då analysera materialet?

Tvärprofessionella team

När kuratorn blir närmst med teamet istället för en professionsgrupp med socionomtillhörighet finns det tydliga risker med rollförvirring och att hela teamet till slut gör samma uppgifter, likriktas och blir en homogen grupp. Risken blir också att socionomrollen och det psykosociala perspektivet tonas ner till förmån för medicinska, biologiska och pedagogiska perspektiv. För kuratorn, som är en del av helheten blir uppgiften att göra gränsdragningsmarkeringar och ställningstaganden vad gäller formellt och informellt beteende, distans och förtrolighet samt hierarkiska och inofficiella maktfaktorer. Detta krackelerar då teamen utsätts för byten av teammedlemmar. Återigen börjar teamet om och försöker skapa ett klimat som bygger på försiktighet, disciplin och lojalitet. Kuratorns position är ensam i sitt slag; som en unik kaka på tårtsfatet snarare än en del eller bit av en enhetlig tårta. Teamet, där kuratorn är en del, utvecklar ett intimt samarbete, ett ömsesidigt beroende; som en sammanhållande kraft.

I det otydliga uppdraget gällande yrkesprofessionen blir otydligheten dessutom stor gällande vem som ger uppdrag och skapar förväntningar. Otydligheten i uppdraget förstärker gåtfullheten och det magiska tänkandet kring såväl roll som kuratorns personlighet. Tid och kraft går åt att förklara uppdrag och kompetens. Otydligheten leder också till önskemål och krav om stor och utökad flexibilitet. Teammedlemmar och pedagoger förefaller osäkra i vad kuratorn utför blir otydligheten dubbel. Alla parter blir osäkra på vad som kan förväntas av kuratorn och hur denna kommer agera då insatser kan skifta från tillfälle till tillfälle.

Det som är tänkt att gynna barn och ungdomar kan faktiskt bli till deras nackdel. Tid, kraft och energi går åt till annat än kliniskt arbete. Försiktigheten ökar i takt med krav om taktfullhet och lojalitet, vilket kan fungera hämmande för kuratorerna.

Detta blir det som betecknas som grunden för framträdandet socionomen i skolan skall göra på främre scenen, front stage. I sitt framträde, agerande på front stage, finns de tre karaktärerna vilka utkrisalliserat sig i det empiriska materialet, egenföretagaren, tuffingen och infiltratören.

Personliga egenskaper och karaktärsdrag

Rollkaraktären "egenföretagaren" får kuratorn att göra ansträngningar i balansen marknadsföring och tillbakadragenhet. Marknadsföringsstrategierna bygger på evidens, teorinära och vetenskapliga ansatser. Detta i en anda av flexibilitet, strategi och trovärdighet.

Kompetens och sinnesnärvaro är tydliga faktorer som lyfts fram i ljuset när kuratorns roll skall marknadsföras. Tillbakadragenheten kan ses som en gränsdragningsstrategi. Härbärgerande, stress och reflektion ges utrymme i detta regressiva skede. Även det prioriteringsarbete som kuratorn förväntas göra görs i denna fas och tillstånd.

I avsaknaden av ledning och rollprecisering finns brister i kunskap om yrket, yrkesutövningen och kompetensen hos chefen. Detta ökar kuratorns möjlighet att styra fördelar och förmåner att gynna kuratorn i såväl profession som person. För kuratorn ter det sig viktigt att upprätthålla sin definition av verkligheten. I infiltratörsrollen håller sig kuratorn i bakgrunden, men gränsen mellan att verka för att kuratorskunskap leds in i aktuellt sammanhang till en strid är hårfin. Det finns en risk för obalans i stridandet. Stridande för stridandets skull över till manipulation och försök till övertygelse på grund av avsaknad av legitimitet. Utöver det har kuratorn att brottas med sin egen tilltro till kompetensen och att den av sig själv fylls med klokhet och värdighet. Detta är en strid, balans och ekvation som inte går ihop. För kuratorerna är de personliga egenskaperna, en solid grund baserad på professionella och personliga egenskaper och drivet många gånger centralt. Sapere aude –

modet att bruka sitt eget förnuft, utan annans ledning. Egenskaperna som lyfts fram för tuffingen är vässade armbågar, skinn på näsan, stabilitet och trygghet, civilkurage. Är det då mod eller dårskap kuratorn, servicespecialisten, utsätter sig för i ensamhet?

Grund och vidareutbildning

Påfyllnad av teori och evidens är minimal med minskade eller icke utökade anslag för fort – och vidare utbildning. Kuratorerna utsätter sig självmant för detta ensamma, utan ledning eller legitimitet i arbetet. För att detta skall vara hållbart krävs kanske en del av galenskap(?) och mycket återhämtning. Avlastning, i form av handledning, är positiv för den enskilda kuratorn, men troligen ytterligare bidrag till mystifiering och distansering bort från det team som finns. Drivet och längtan till den professionella tillhörigheten förefaller starkare än att ingå i ett tvärprofessionellt kollegialt organiserat sammanhang.

Påverkan på privatliv

Självreflektion och insikter om förhållandet till sin egen historia gör avsevärda skillnader för gränsdragningar, skiljelinjer och förutsättningar för möjligheten att distansera sig från arbetet. Det finns riskscenario med sammanblandningar professionellt-privat för kuratorerna som överengagerade flexibla personer som lever och andas psykosocialt arbete. Att skapa kontroll över den främre regionen som en metod för att åstadkomma publikåtskillnad blir viktig då närheten, slutenheten och att vara hänvisade till varandra. Det gäller i synnerhet i det samhälle som glesbygden utgör, vilket kuratorerna verkar, lever och bor i. För detta har kuratorerna arbetat upp strategier för att förhålla sig till bland annat skvaller, krogliv och telefonsamtal. Trovärdigheten ökar på de båda arenorna om tydligheten blir påtaglig mellan de olika polariseringspunkterna; professionell-privat, främre-bakre regionen, hemma-arbetet, och så vidare.

Trovärdigheten och möjligen i viss mån rollförvirringen kan också ställas på sin spets i denna skrift. Detta på grund av att jag valt det tema jag gjort då jag själv till stor del är uppslukad och påverkad av frågan. Jag är själv socionom, kurator och en privatperson som har ”brottats” mycket med tankar om hierarkiska nivåer; professionellt, personligt och privat. Jag arbetar också i kommunal regi och får agera på alla de scener, utan direkta förutsättningar att få regi och rekvisita i rätt tid. Därför berör ämnet mig i högsta grad.

Förslag till vidare forskning

Eftersom socionomens roll på skolan är ett eftersatt forskningsområde har jag funnit flera spännande infallsvinklar att jobba vidare med. Förslagsvis kan en deskriptiv studie göras på ett fåtal skolor och följa skolsocionomens vardagliga arbete, i ensamhet och på scenen, estraden. Att belysa de fungerande tillfällena när interaktionen med andra aktörer, elevhälsa, pedagoger och elever till fullo fungerar och granska vilka komponenter som skulle kunna tänkas göra det arbetet mer tillfredställande och kanske också mindre ensamt.

Ytterligare ett förslag är att studera större skolor, i städer, där det finns två eller flera kuratorskollegor stationerade på samma skola. Vad finner de för svårigheter och hur hanterar de det kliniska ensamarbetet, vilket troligen pågår trots kuratorskollegor på plats. Hur karaktäriseras relationerna på dessa skolor?

Flera av de intervjuade kuratorerna har sagt att de saknar fördjupningsutbildning, hur skulle man önska att en sådan var utformad, hur skulle det komma att förändra arbetets kvalitet, inriktning eller innehåll? Kanske är det ett uppslag för vidare grubblerier, tankeverksamhet och skrift.

Denna studie har varit en mödosam process, men en så givande och tillfredställande resa. Därför skulle jag önska alla som har möjlighet att genom; en C-, D-, eller Masteruppsats, naturligtvis även avhandling, bidra till att belysa socionomens roll på skolan och det psykosociala arbete som utförs där i ensamhet. Att finna flera angreppssätt för att finna intressanta och givande beskrivningar av den viktiga funktionen socionomen i skolan har.

Referenser

Akademikerförbundet SSR(2013), *Policy för skolkuratorer, Kvalitetssäkring av skolkuratorers elevhälsoarbete*, hämtad 2011-04-15, från

<http://www.akademssr.se/getfile/Policy%20för%20skolkuratorer%20110415w.pdf?id=605>

Akademikerförbundet SSR, www.akademssr.se

Backlund, Åsa (2007): *Elevvård i grundskolan – Resurser, organisering och praktik*. Rapport i socialt arbete nr 121, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet Tillgänglig:

<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:196991/FULLTEXT01>

Berzin, Stephanie Cosner; O'Connor, Sarah. Educating Today's School Social Workers: Are School Social Work Courses Responding to the Changing Context? *Children & Schools*. Oct 2010, Vol. 32 Issue 4, p237-249.

Backman, Jarl (2008): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bronstein, Laura R.; Ball, Annahita; Mellin, Elizabeth A; Wade-Mdivantan, Rebecca; Anderson-Butcher Dawn (2011): Advancing Collaboration between School- and Agency-Employed School-based Social Workers: A Mixed-Methods Comparison of Competencies and Preparedness. *Children & Schools*, Apr 2011, Vol.33 Issue 2, p83-95. 13p.

D-Wester, Yvonne (2005): *Socionomen i skolan*. Elanders Infologistics Väst AB: Mölnlycke

Goffman, Erving (2007): *Jaget och maskerna En studie i vardagslivets dramatik*, ScandBook: Smedjebacken

HSFR, Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Huxtable, Marion (2010): A Timeline of School Social Work. Newsletter for International Network for School Social Work hämtad 2011-08-16 från www.skolkurator.nu

Kullberg, Karin (2011): *Socionomkarriärer Om vägar genom yrkeslivet i en av välfärdsstatens nya professioner*, Göteborgs universitet Institutionen för socialt arbete.

Skriftserien 2011:3, Tillgänglig:

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/25478/1/gupea_2077_25478_1.pdf

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Anna (2010) Mobbningsfrågan i förändring: Efterkrigstidens synsätt på skolbarns kamratliv. *Historisk tidskrift* 130 (2), 241-264.

Larsson, Anna (2012) Enhancing the social psychological health of Swedish school children 1940-1980: children's needs and experts' competencies" paper presented at *European Social Science History Conference*, Glasgow 20120411-15

Lauritzen Eva/D-Wester Yvonne (2005): *Skolkuratorers arbete med elever i gymnasieskolan*. Stockholmsstad skolstöd. www.stockholm.se/skolstod

Liljegren, Andreas (2008): *Professionellt gränsarbete – socionomexemplet*, Göteborgs universitet Institutionen för socialt arbete. Skriftserien 2008:2 Tillgänglig: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/17741/3/gupea_2077_17741_3.pdf

SFS 2010:800 *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Skolverket. *Den nya skollagen - Några viktiga förändringar*. Tillgänglig: www.skolverket.se/sb/d/3885/a/20582

Skolverket. www.skolverket.se

Skolkuratorersföreningen. Yrkesbeskrivning: en vägledning för skolkuratoren (2012) www.skolkurator.nu

Skolöverstyrelsen (1947) *Skolhygien*. Stockholm: Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen (1953) *Utredning och förslag rörande skolkuratorverksamheten vid högre skolor*. Stockholm: Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen (1978) *Skolkurativt arbete. Mål, metoder och utveckling. Rapport*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

SOU 1947:11 *Utredning och förslag rörande vissa socialpedagogiska anordningar inom skolväsendet*. Stockholm: Ecklesiastik departementet

SOU 1974:53 *Skolans arbetsmiljö: betänkande* Stockholm: Regeringskansliet; Utbildningsdepartementet.

SOU 2000:19 *Elevvårdsutredningen: Från dubbla spår till elevhälsa*. Stockholm: Regeringskansliet; Utbildningsdepartementet. Tillgänglig: www.regeringen.se/content/1/c4/12/55/fe1286c5.pdf

Sohlberg, Peter/Sohlberg, Britt-Marie (2008): *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber.

Svensson, Per-Gunnar/Starrin, Bengt (1994): *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Sveriges Skolkuratorers Förening, www.skolkurator.nu

Thuren, Torsten (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber

Thylefors, Ingela (red) (2007) *Arbetsgrupper Från gränslösa team till slutna rum*. Stockholm: Natur och Kultur

Widerberg, Karin (2002): *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1 – Brev informanter

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Till Kurator _____

Jag arbetar som kurator vid Åre gymnasieskola i Åre kommun.

Under den tid som jag har arbetat här har jag blivit särskilt intresserad av följande fråga/tema:

”Skolsocionomens roll i Z-län, en kvalitativ studie”.

Jag undrar nu om jag kan få intervjua Dig om dina upplevelser, erfarenheter och inställning till ditt arbete som kurator i z-läns skolverksamhet.

Det kommer att vara öppna frågor där Du får berätta om Dina upplevelser.

Intervjun kommer att spelas in och förvaras senare så att utomstående inte kommer åt den.

Intervjun skrivs ut ordagrant och analyseras sedan tillsammans med andra intervjuer enligt en särskild analysmetod. Banden kommer att förvaras inlåsta och kommer att förstöras efter avslutad studie.

Deltagandet är frivilligt och Du kan avbryta deltagandet när som helst om Du så önskar.

Intervjumaterialet kommer att hanteras konfidentiellt. Det utgår ingen ekonomisk ersättning.

Jag kommer att ringa upp Dig cirka en vecka efter att Du fått detta brev, för att höra om Du vill delta i studien. Du får själv bestämma var intervjun skall äga rum, på skolan, kommunhuset eller annan lämplig plats. Intervjun beräknas ta cirka 1½-2 timmar.

Jag ber dig, att i förväg, ha funderat över upplevelser, erfarenheter och inställning till ditt arbete som kurator.

Min handledare är Andreas Liljegren, universitetslektor Institutionen för socialt arbete, Fil Dr i socialt arbete. andreas.liljegren@socwork.gu.se 031-786 63 72

Med vänliga hälsningar

Maria Kjellgren

Kurator

Åre gymnasieskola

maria.kjellgren@are.se

0647-162 40

070-263 59 51

Ja, jag ger mitt samtycke till att delta i studien

.....
Namn

.....
Datum

.....
Ort

SKOLSOCIONOMEN I Z-LÄN

INTERVJUGUIDE

YRKESMÄSSIGA STRATEGIER

* Beskriv dina tankar om elevhälsoteamets ensamarbete.

* Berätta om dina tankar kring de två nivåer av ensamarbete du bedriver på skolan, dels som ensam socionom på hela skolan och dels som ensam socionom i elevhälsoteamet. ”Spelar alltid på bortaplan”.

*ENSAMARBETET; vad betyder det i förhållande/relation till

- elevhälsoteamet
- pedagoger
- elever
- elevers familjer

*Personliga egenskaper – förutsättning för ensamarbetet

* Vad innebär ensamarbetet i relation till

- arbetsmetoder
- arbetssätt

* Vad betyder ensamarbete utifrån ett kompetensutvecklingsperspektiv?

* Sett ur ett glesbygdsperspektiv; vad anser du vara för- respektive nackdelarna att vara socionom en glesbygdsskola?

* Utifrån att vi befinner oss i ett glesbygdslän – möter du några ”kulturella” skillnader? (mot ex tätort/stad)

PRIVATA STRATEGIER

•Ensamarbetet; vad betyder det i förhållande till ditt privatliv?

•Finns det privata aspekter och strategier?

•Beskriv innebörden av dessa privata strategier och aspekter.

•Beskriv hur du hanterar dessa.

•Etiska och moraliska dilemman?

Bilaga 3 – Karta över Z-län

